

NUMELE PROPRII ÎN OPERA LUI I.L. CARAGIALE¹

Vasile ARVINTE

Elemente formative

1.1.0. A. Un prim lot numeros de derivate este alcătuit din subst., verb, adj. + suf. *-escu* (< lat. *-isco*, în **Armonescu** [*Repertoriu de nume proprii*, III, 545] (III, 556/11); **Averescu** (< *Aver*; *Averchie*; (III, 834; DOR, 18).

1.1.1. B. Baionetescu ‘ofițer de infanterie’ (III, 556/3); **Bălăbănescu** (< *balaban* ‘un fel de șoim’ < tc., rus., ucr. *balaban*, vb. *a se ‘bălăbăni*’, ‘a se zbuciuma’, ‘a se chinui mult cu un lucru’; și varianta **Bănăbănescu** (III, 545/8); **Bălțătescu** < adj. *bălțat*; cu pl. *-ești*, (< **Bălțătești**); **Bîrzoiescu** < *bîrzoii* + *-escu* (III, 835); **Bombonescu** ‘cofetar’ (III, 556/20); **Brătescu**, în contextul *Darul lui Brătescu* (II, 349/12); **Brînzovenescu** < *Brînză* + *-ov* - + *-escu* (II, 349/12); **Bucărescu** < *bucăr* + *-escu* (III, 836); **Bucurescu** < *Bucur* + *-escu* (III, 546/546/29); **Bucureștii**, în „*Bucureștii sunt un mic Paris al Orientului*” (I, 401/27-28); **Bughinescu**; cf. *buchineț*, *bughineț*, *băcăneț*, *chichineț* ‘aluat nedospit și uscat’; ‘prăjitură proaspătă’; **Bumbuescu** < *bumb* < magh. *Gömb*, *gomb* (III, 837); **Bunghinescu** < *bunghin* + *-escu* (III, 545/18) **Busolescu** ‘căpitan de marină’ < *busolă* + *-escu* (III, 556/7); **Butculescu** < *butcă* + *-ul-* + *-escu* (II, 205/37); **Butuescu** < *butuc* < lat. **boltum* (III, 837); **Burienescu** < *buruiiană* (IV, 380/20).

---

¹ Studiul de față nu a fost încheiat. El cuprinde doar o parte a cercetării efectuate de autor asupra numelor în opera lui I.L. Caragiale. Chiar dacă, pe lângă mulți alți termeni care erau deja fișați și urmau a fi cercetați sau care urmau a fi fișați, lipsesc *Introducerea* și *Concluziile*, studiul rămîne important și merită toată atenția întrucît îl are ca autor pe cel care s-a ocupat cel mai asiduu de opera lui I.L. Caragiale și a marilor clasici, din perspectiva lingvisticii diacronice. În plus, dincolo de datele deja obținute, studiul este valoros prin calitatea sa de model pentru viitoare cercetări. De aceea, editorii volumului au ținut ca acest fragment să fie publicat.

Deși starea de sănătate nu i-a permis să continue și să definitiveze studiul de față, din respect pentru mai tînărul său coleg omagiat prin acest volum, Profesorul Vasile Arvinte a acceptat publicarea fragmentului (textul de față conține primele 40 de pagini de manuscris, în redacția lor finală), participînd astfel la gestul omagial al comunității lingviștilor și filologilor români. (n.ed.)

1.1.2. C. Coșcovescu < *coșcov* + *-escu* (< III, 546/38); **Cenușă** < *cenușă* + *-escu* (III, 547/28); **Chininescu** ‘medic’; ‘farmacist’ < *chinină* + *-escu* (III, 556/38); (III, 555/34); **Ciripescu** < *a ciripi* (III, 547); **Ciupicescu** < *a ciupici* + *-escu*, în contextul *Leonică Ciupicescu* < *a ciupi* + *ic-escu* (II, 662); **Clavirescu** ‘pianist’ (III, 556/6); **Clefăiescu** (< vb. *a clefăi* ‘a mesteca cu zgomot’; III, 547/25); **Ciocovescu** < *cioc -ov-* + *-escu* și *ciocoveț*); **Cociovescu**, metateză (III, 546/38); **Cocoloșescu** < *cocoloș* + *-escu* (< III, 546/27); **Cocorăscu** < *cocor* + *-ăscu*, cu velarizarea vocalei *-é* > *-ă* (III, 584/6; cu suf. *-oiu*, *cocoroiu*); **Codicescu** ‘judecător de tribunal’ (III, 555/17); **Comicescu** ‘autor dramatic’ (III, 556/19); **Condeescu**, în contextul *Leonida Condeescu* < *condei* + *-esc* ‘*primar al urbei Mizil*’ (II, 111/6-7); **Conțescu**, în sintagma *Thoma Conțescu* (IV, 111/11); **Corcovescu** < *corc -ov-* + *-escu* (III, 547); **Costandinescu**, în contextul *Madam Costandinescu* (II, 149/13); **Cotorosescu** < vb. *a (des)cotorosi* (III, 547/33); **Covăsescu** (< vb. *a covăsi* III, 546); **Crețulescu** în *Peste drum de Crețulescu, aproape de Palat* (III, 92/40); **Crîmpoțescu** < vb. *a crîmpoți* ‘a rupe’, ‘a scurta’ < *crîmpot* ‘crîmpei’ (III, 547/4); **Crucioiescu**, din *crucioiu* + *-escu* (III, 189/3); **Cuculescu** (III, 547); **Cufurescu** < lat. **con-fōrire* ‘a avea diaree’ < *fōria* ‘diaree’ (III, 547); **Curățânescu** ‘medic spițer’ < *curăț-ân* + *-escu* (III, 556/37); **Clisturescu**, ‘medic spițer’ < *clistir* (< ngr. κλυστιαρ ‘pompa’ mică ori seringă de făcut clisme + suf. *-escu* (III, 556/34); **Chirchirescu**, după ngr. κυαριοζ κυαρ + suf. *-escu* (II, 833).

1.1.3. D. Dănescu, în *D-ra Dănescu* (IV, 127/19); **Dărmănești**, în contextul *Arendașul de la Dărmănești* (III, 370/3); **Dăscălescu**, în *Costache Dăscălescu* (IV, 436/37); *Madam Dăscălescu* (II, 231/28-29); **Diaconescu**, în *Lache Diaconescu* (III, 518/3); **Dîmbotinescu** < *Dîmbotin-* + *-escu* (III, 548/3); **Draganescu** (III, 548/35); **Dramaticescu** ‘autor dramatic’ (III, 556/19); **Drăgănescu**, în *Coriolan Drăgănescu* (III, 548/35); **Drăgoșescu**, în *Inimosul Basile Drăgoșescu* (III, 412/14); **Drîmbotescu** < *drîmbă* ‘instrument muzical’ + suf. *-otă* + *-escu* (III, 548/3); **Dumitrescu** ‘împeगत cl.I’ (II, 109/11).

1.1.4. F. Fițescu, în sintagma *Fifina Fițescu* (I, 496/7); **Filipescu** (III, 834); **Flecărescu** ‘avocat’, < vb. *a flecări* (III, 555/20); **Frichinescu** ‘spițer’ < vb. *a frichini* ‘a freca mult și des’, ‘a trage la răspundere’ (I, 228/11, 549/8); **Furtunescu** ‘căpitan engleză’ (I, 520/21); **Furtunești...în ținutul Vasluiului** (I, 520/21); *Furtunescule!* (I, 514/13).

1.1.5. G. Ganciulescu < *Gan*, *Ganciu* (temă obscură, DOR, 62).

1.1.6. H. Hagiescu (IV, 127/19); **Huzurescu** (IV, 550/1).

1.1.7. I. Ienciulescu, în contextul *Casele lui Ienciulescu* (IV, 19/12-13); **Iepurescu**, în *Apostroafele lui Iepurescu* (II, 349/7); *apostroafă* ‘muștrare dură’, ‘imputare’ < gr. αςπιστροφηα); **Ioanescu**, în sintagma *Anibal*

Ioanescu (II, 22/25) și *Ioanescule!* (II, 26/10); *Ionesco*, în *Areti* ~ (II, 67/17); **Ionescu**, *Teodor*, impiegat clasa III (II, 107/22); **Ionescu-Lion** ‘revizor școlar’ (II 67/35); **Intervivescu** ‘reporter’ (III, 555/30); **Intrigescu** ‘ministru de la *intrigă*’ (III, 556/29); **Ipingescu**, în *Nae Ipingescu*, **ipistatul** ‘beat frînt’ < *ipingea* ‘manta țărănească cu mîneci și glugă’ (I, 97/6); **Istovescu** < *de istov*, adv., loc. adv. ‘exact’, ‘adevărat’, ‘real’, ‘de tot’, ‘complet’, ‘absolut’ + suf. -escu (III, 550/35); **Ivorescu** < subst. ‘ivăr’, ‘mîner la ușă’ < săs. *vervel*, germ. *Wirbel* ‘id’; vezi V. Arvinte, *Dt. Entlehn.*, p.52-53.

1.1.8. K. Krupescu ‘ofițer de artilerie’ < *krup* + suf. -escu < germ. *Krupp* (III, 555/37).

1.1.9. J. Jintișescu, din subst. *jintișă* ‘lichid alb, cam gros, care rămîne pe fundul căldării după ce s-a scos urda’ < ceh. *zincica* ‘zăr’, ucr. *žentycěn* (III, 550/22); **Jupuiescu** < vb. *a jupui* + suf. -escu (III, 550/22).

1.1.10. L. Lăncescu ‘ofițer de cavalerie’ < *lance* + suf. -escu (III, 555/38); **Lefter**, în sintagma *Mitică Lefter* (II, 95/12-13).

1.1.11. M. Manolescu (IV, 145/30); **Măcufurescu** (III, 551/14); **Mălăiescu**, de la *mălai* + suf. -escu (III, 551/13); **Măscurescu**, de la *măscur* ‘porc castrat’ (III, 836); **Melinescu**, în *Costică Melinescu* (III, 300/31); **Mezelicescu**, *băcan* (< *mezelic* -escu, III, 556/14); **Minciunescu**, reporter (III, 555/29); **Mozolescu** de la vb. *a mozoli*, ‘creație expresivă’ (III, 836); **Mișculescu** și **Pișculescu**, de la vb. *a mișcula* și vb. *a pișcula* + suf. -escu (III, 551/36).

1.1.12. N. Neșulescu, în contextul *Niță Neșulescu* ‘ajutor de primar’ (II, 70/23-24); **Năpădescu**, de la vb. *a năpădi* + suf. -esc ‘a năvăli’, ‘a se năpusti’ (III, 552/11); **Năzărescu** < *a năzări* ‘a vedea confuz’ (III, 552/12).

1.1.13. P. Palavrescu ‘avocat’ (III, 555/21); **Paragrafescu**, judecător de Tribunal (III, 555/16); **Păcurescu** (III, 553/8); **Păucescu**, în *Grigore Păucescu* (IV, 289/1); **Părpălescu**, de la vb. *a părpăli* ‘a frige încet sau puțin’ (III, 552/34); **Pătulescu** (III, 835); *Persescu* ‘celebrul ~ autorul faimoaselor cașcavaluri’ [de Penteleu]; (IV, 219/4-5); **Petrăchescu** ‘controlor’, în sintagma *Costică Petrăchescu* (II, 107/14); **Pintinescu** ‘ofițer de cavalerie’; din *pinten* + suf. -escu; **Pirpirescu** (III, 553/14); *Piscopesco*, în *madam Piscopesco* < ***Piscop** + -esco ‘episcop’ (II, 550/4); **Pitulescu** < *a se pitula*, ‘a se piti’ (III, 836); **Pîrciulescu** ‘a se pîrci’ (III, 553/17); **Plasturescu** ‘medic’, *spițer* (III, 556/39); **Polemicescu**, ziarist (III, 555/27); **Politicescu** ‘ministru’ (III, 556/27); **Popescu**, institutor (I, 100); **Preotescu**, *Mache Preotescu* (II, 178/2); **Prăjitureescu**, cofetar (III, 556/19); **Pricupescu**, profesor de cursul secundar (II, 483/3); **Posescu**, cf. tc. *possa* ‘depozit’ (III, 553/38); **Potropopesco**, *madam Potropopesco* (II, 96/36); **Puiescu** (III, 553/25).

1.1.14. R. Razachescu, în sintagma *Mache Razachescu* < tc. *razaki*, ngr. *ραζακία* ‘soi de struguri cu boabe lunguiețe, numiți și țița vacii sau țița caprei’ (I, 224); **Răscolescu**, *Ioniță Răscolescu*, țăran (III, 556/13); **Rățoiescu**, vb. *a [se] rățoi* < *rață* (553/17); **Rețetescu** ‘medic spițer’, de la *rețetă* + *-esc* (556/35); **Revoltescu**, în sintagma *Niță Revoltescu*, țăran [1907] (III, 556/15); **Richițescu**, din *richită* + *-escu* (III, 553/23); **Riținescu** < *rițin* ‘ricin’ (III, 555/33).

1.1.15. S. Sacherdotescu, din lat. *sacerdot*, *-ōtis* ‘slujitor al divinității’, ‘preot’ (III, 833); **Sardelesc** ‘băcan de sardele’ (III, 556/10); **Scrisorescu**, factor poștal (III, 556/26); **Scufescu**, de la *scufie* (III, 553/37); **Siropescu**, cofetar (III, 556/17); **Solomonescu**, actor (III, 22/15); **Sorescu** în „Marea logofeteasă Marghiolița *Sorescu*” (III, 298/8); **Sotir**, în **Sotirescu** (III, 554/33); **Stafidescu**, băcan (III, 556/9); **Stavrescu**, *d-na R. Stavrescu*, *artistă* (IV, 148/6); **Stăncescu**, director general al teatrelor (IV, 172/6); **Stătescu**, *d. Eugeniu Stătescu* (IV, 219/1); **Stephănescu**, *Gr. Stephănescu*, muzician (IV, 382/30); **Stoenescu**, *amicul Stoenescu* [administratorul „Ghimpelui”] (II, 304/22); **Strofescu**, de la *strofă* + *-escu* (III, 556/24); **Stupescu**, de la *a stupi* + *-escu* (III, 554/4); **Surchidescu** < vb. *a surchidi* ‘a se împunge cu vorba’, ‘a ațîța’ < magh. *szorkod* ‘sticheln, wiederholt stechen’, ‘reizen’ (EWUR, 832 + *-escu*); cf. și variantele *Surchidi*, *Surchidideanu* (III, 553/27); *Surchididopol* (III, 553/27).

1.1.16. T. Tipătescu, Ștefan; cf. *Antipatru*, gr. *ζΑντιπατρα* ‘în locul tatei’; cu afereză: *Tipa* (DOR, 13, 162; I/100); **Terciulescu** < *terci* ‘amestec semilichid de făină de păpușoi, de grâu, cu apă fierbinte’ + (*u*)*l* + *-escu* (III, 554/1; III, 830); **Tirchilescu**, din *Terca* + *ilă* + *-escu* și forma *-ești*, *Tirchilești* (DOR, 152); *Mitocanii din Tirchilești* (III, 21/22-23); **Trichinescu** < *trichină* ‘vierme parazit în carnea de porc’ (III, 833); **Tufănescu** < *tufăn* + *-escu* (III, 555/14); **Turturescu** (III, 555/3); **Tutuiescu** ‘a tutui’, ‘a spune tu’ (III, 555/4).

1.1.17. V. Vasilescu în *D-șoara Vasilescu* (IV, 145/29); **Văculescu** < *vacă* + *-ul-* + *-escu* (III, 835); **Velescu**, actor, profesor la Conservator (și varianta cu *-ll-*, *Ștefan Vellescu*; IV, 384/1, 3); **Viforescu** (III, 555/37); **Viorescu** ‘violonist’, din *vioară* + *-escu* (III, 556/9); **Vizitescu**, medic spițer, din *vizită* + *-escu* (III, 556/36); **Vladimirescu** (II, 541/21); **Vulpășescu** < *vulpaș* + *-escu* (III, 835).

1.1.18. Z. Zaharescu, în sintagma *Mișu Zaharescu* (II, 48/21); **Zapisescu** < *zapis* ‘contract’, ‘act scris’ (III, 556); **Zăvorăscu**, < *zăvor* + *-escu* (III, 557/6).

1.1.19. Sufixul *-ești*, pluralul sufixului *-escu*, este folosit în câteva exemple care denumesc oiconime terminate fie în *-i*, fie în *-ii*: **Obilești**, în „Pe câmpul larg de la Obilești” (II, 510/16); **Ploieștii** (II, 112/24); **Popeștii**,

Popeștii de Sus (III, 106/3); **Ștefăneștii** (III, 355/6); **Inoteștii** (II, 111/22-23); **Văreștii** (III, 355/6).

1.1.20. Forma *-easca*, de feminin, articulat, singular, a sufixului *-escu* este atestată în exemple: **Căzăceasca** ‘o melodie’: *Fluera Căzăceasca* (III, 10/2); **Constandineasca** (II, 96/24); **Diaconeasca** (II, 231/16); **Dumitreasca** (II, 98/24); **Georgeasca** (II, 96/25); **Herasca**, în sintagma „*Birjă de Herasca*, cu coviltir și codirlă” și cu trecerea diftongului *ea* la *-a-*, prin velarizarea lui *e* semivocalic precedat de *r* dur, în numele satului Herești din județul Ilfov (II, 566/4-5); **Iconomeasca** (II, 231/25); **Ioneasca** (II, 204/31); *Piscupeasca* (II, 231/27); **Popeasca** (II, 204/31); **Potropopeasca** (II, 94/15; în loc de *Protopopeasca* (II, 94/15; și varianta *Madam Potropopesco!* (II, 95/23); **Preteasca** (II, 231/5); **Răduleasca** (II, 204/31), **Stavreasca**, actriță (III, 12/6); **Sachelăreasca** (II, 21/26); **Vasileasca** (II, 96/24-25); Forma **Negruzziască**, în *o tăcere* ~ (III, 488/9).

1.2.0. Sufixul *-ache* (și varianta *-achi*), de origine neogreacă, cunoaște un număr ridicat de ocurențe. Valoarea lui este echivalentă cu cea de sub **1.1.0**, **1.1.20** (*-escu*, *-easca*). Au fost depistate exemplele care urmează (și *-achi*):

1.2.1. A. Suf. *-ache* este prezent în **Anghelache** (II, 183/11); **Antonache**, în *Antonache Pamfil*, avocat al statului (II, 56/22); **Assachi**, în *Reîntoarcerea lui Assachi* (II, 349/8).

1.2.2. B. **Bostandachi**, *Edgar Bostandachi*, în sintagma *Tînărul Edgar Bostandachi este suplinitor*. Primele două silabe sînt identice cu cuvîntul *bostan-* (II, 78/2); **Budalaki**, în *Costică Budalaki* (III, 406/5-6).

1.2.3. C. **Califurnache** (III, 546/24), pare a fi de origine neogreacă; **Colochitachi**, pare a fi de origine neogreacă; (III, 547/40; și varianta **Colochithi**); **Condurache** < *condur* ‘pantof femeiesc, cu toc înalt’; în sintagma *condurul doamnei* ‘plantă agățătoare’ < tc. *kondura*, ngr. κωνδουρα + suf. *-ache* (III, 546/25); *Columbache* (III, 547/3); cf. lat. *columba*, *-ae* ‘porumbel’; **Costache** în *Costache ușierul* (II, 378/18); *Costache Negri* (IV, 437/26); **Cutcudache**, creație expresivă (onomat.) (III, 833); **Cuțache** < *cuț* + *-ache* (III, 547/19); **Christache**.

1.2.4. D. **Dulamache** < *dulámă* ‘manta cu mîneci lungi’ < tc. *dulamá*, ngr. δολαμααϞ, srb. *dolama*, în III/548/16; **Dumitrache**, în sintagma *Cetățeanul ~ Titircă* (I, 73/19); (IV, 437/26).

1.2.5. E. **Enache**, *La Enache* ‘ospătărie în București’ (II, 155/3).

1.2.6. F. **Farmachi** < *a farma* + *achi* (III, 549/2); **Fațandache** (III, 549/9) și **Pațandache** (III, 836); **Fanarachi** (III, 547/32).

1.2.7. H. **Hulpaki** < varianta mold. cu *v-* > *h-* (III, 551/11).

1.2.8. I. **Iordache**, varianta de la *Gheorghe*; în *Iordache Brînzovenescu* (I/100); *Iordache*, calfă la *Girimea* (I, 224); *Iordache teighetarul* (I, 108/3-4);

Mititeii lui Iordache (II, 349/15); *Paharnicul Iordache* din Dudești (III, 168/10).

1.2.9. L. Lache provine din *Mihalache* (II, 326/1); *Vasilache Manolache*; apare împreună cu **Mache**, în „Băiatul dv. **Lache**” (II, 274/18); „*Lache și Maché*” (II, 326/1). Suf. *-ache* se întâlnește în **Lascarache**, în *Conul Lascarache* (II, 378/28), precum și în **Lovelache** (*Lache*) *mare craiu* (II, 551/35).

1.2.10. M. Maché cunoaște un număr mai mare de ocurențe: *Domnule Maché* (II, 274/18); *Maché Sacherdotescu* (III, 833); *Maché al popii Zamfirache de-i mai zice și Ampotrofagu, că a băgat spaima în maală* (II, 204/32-33); *Maché Preotescu* (II, 178/2).

1.2.11. Mandache, în *Mandache Smărăndescu, impegat Direcția generală X...* (II, 108/35); *Mandache Ionescu, mare proprietar* (II, 487/8); *Nenea Mandache* (II, 272/21); **Mandalache**, *ce-i mai zice și Capsomanul* (II, 272/21); **Manolache**, ~ *Costache* (II, 401/19); *Manolachi Guvidi*, în *Domnul Manolachi Guvidi* (III, 44/2); *guvidi* < ngr. γουβιάδι ‘un soi de pește mic, de mare’; **Marinache**, în *Părintele Marinache* (II, 266/3); **Matache** în *Pîrlitul de Matache* (III, 61/28), *Părintele Matache* (II, 177/4), *Preacuvioase părinte Matache* (II, 273/2), *Matache Pițirigă*, ‘cîntăreț în dreapta la biserica Slobozia’ (III, 17/8-9); **Mazarache**, probabil denumirea pleacă de la apelativul *mazăre* + suf. *-ache* (III, 551/21); **Mihalache** (IV, 188/34); *Mihalache Cogălniceanu* (II, 38/16-17); cu sincoparea consoanei *-h-* > **Mialache!** *ești nebun* (II, 147/38).

1.2.11. N. Nastasache < *Nastase* + suf. *-ache*.

1.2.12. P. Petrache, în contextul: *L-am turnat la hîrdăul lui Petrache* (I, 141/24); *lui Petrache, mașinistul* (III, 13/25); **Pache**, în *Caimata care a dărimat-o răposatul Pache* (II, 210/21); *Pache* < *Parascheva*; **Pandrav**, în *Tache Pandrav, prim redactor la „Românul”* (II, 441/18); **Panaiotache**, în sintagma *Lingopolu Panaiotache* (III, 548/37); **Parisache** < *Paris* + suf. *-ache*, în „Îl cunosc bine pe Mititelul *Parisache*, profesorul” (II, 512/7); **Postolache**, în *Ghiță Postolache, deputatul* < *Apostol* < gr. ζΑποστολοϝ, ‘trimisul’, ‘solul + suf. *-ache*, *Nicu Postolache*, senator (II, 484/34).

1.2.13. R. Ristache, în *Ristache Zoralie Emancipatul* (III, 549/19), *Ristache Ciolacu (Taraful lui ~ ~)*, (II, 271/35), *Ristache Muscalagiul* din Ploiești (III, 168/25; *muscalagiu* = care cîntă din nai < tc. *muscal*, < arab. ‘nai’, *nainagiu* ‘cîntăreț din nai’). **Rusetache** (C.A. Rosetti), în contextul: „De la *Rusetache rabinul!*” (II, 443/16);

1.2.14. S. Socotache < vb. *a socoti* (III, 554/6); **Sotirache** < *Sotir* + *-ache*, în *jupîne Sotirache* (I, 414/3; și în I, 467/20); **Stasache** < *Stase* + -suf. *-ache* < gr. ζΑναστασιϝ ‘înviere’ (II, 557/16); **Stavrache** < gr. σταυροϝ - ου~ (οϝ) ‘cruce’ + suf. *-ache* (III, 379/41).

1.2.15. T. Tache, în *Tache Ionescu* (II, 140/36), *Tache Ampotrofagu*, agent politic de vâpsea (III, 549), *Tache pantofarul de la Sf. Lefterie* (= Elefterie) (I, 20/23-24); **Trahanache** < gr.(οω) τραχαλα~η, αα ‘qui a le cou fort’ (= cu ceafa groasă) + suf. -αακε (I, 100), „*Zaharia Trahanache*, prezidentul Comitetului permanent, Comitetului electoral, Comitetului școlar, Comitetului agricol și a altor comitete și comiții” (I, 100); *Trahanache*: „Venerabila madam Trahanache este prezidentă la S.P.M.D.R (Soc. de protecție a muzeelor daco-romane)”. Numele *Trahanache* poate fi apropiat și de termenul *trahana*, -ale ‘frecăței’ ‘tăieței de supă din aluat dospit’ < tc. (pers.) *terhane*, *tarhane*, cf. și ngr. τραψωνα~η, bg. *tarhana*, srb. *traganci*; **Tache Farfuridi**, avocat (I, 100); **Tudorache al Păunii**, nume de țăran (III, 261/24); *Dragă Tudorache* (II, 107/24); **Tulumbache** < *Tulumbă* (tc. *tulumba* < it. *Tromba*; cf. bg. *tulumba* + suf. -ache.

1.2.16. Ț. Țapandache, probabil același cu *Țimbálache* < lat. *cymbalum*, germ. *Zimbel* (variantă *Ținbanache*, III, 555/7-8).

1.2.17. Z. Zamfirache < *Zamfir* + suf. -ache, în *Mache al popii Zamfirache* (204/32 și III, 168/3); originea numelui **Zapadache** și a variantei **Zimbalachi** este neclară.

1.3.0. Sufixul -eán, cu variantele -ián(u), cunoaște un număr mare de ocurențe în textul caragialesc. Valoarea derivatelor este echivalentă cu cea a sufixelor -ésc, -eáscă, din numele proprii discutate mai sus. În ordine alfabetică, sînt înșirate următoarele nume proprii:

1.3.1. A. Amnistian ‘poreclă dată unui țăran amnistiat după răscoala din 1907’, în contextul *Oancea Amnistian țăran* (III, 556/15); **Asirian** în *bogațiile unui rege asirian* (IV, 10/29).

1.3.2. B. Bălmăjeanu < vb. *a bălmăji* ‘a încurca’, ‘a amesteca’, ‘a mistifica’ (< *balmoș*, III/833); **Bădîrleanu** < *bădîrlan* și *bo-* ‘corcodel’; ‘scufundar (o pasăre de apă)’ > *bodîrlău* (III, 515/6); **Broboadeanu** < *broboadă*, vb. *a (îm)brobodi*, în (III, 545/13); **Brînzoveanu** < *brînzov* + *eanu*; + suf. -escu: **Brînzovenescu**, în *Iordache Brînzovenescu* (I, 100). **Broscoveanu** < *broască* + suf. -ov + suf. -eanu > -anu (III, 546/18); **Bucăneanu** < *bucan < *bucă* + suf. -an + suf. -eanu (III, 836); **Bumbuianu** < *bumbu* + *ianu* (III, 545/17); **Butuceanu** < *butuc* + -eanu (III, 837).

1.3.3. C. Căldurian, medic (III, 556/2; < *căldură* + *ian*). **Cenușeanu** < *cenușe* + suf. -eanu (III, 517/28); **Chefereanu**, *ministru* (*che-fe-re-anu* (CFR)); **Ciocoveanu** < *cioc-ov-eanu* (III, 546/38); **Cioplîțeanu** < *a ciopli*, *cioplîți* + -eanu (III, 546/12); **Cîrciocoreanu** < *cîrciocor* ‘cîrciogar’ + suf. -eanu (III, 555/22); **Cocioveanu** < *Cociov* [?] + -eanu (III, 546/38); **Cocleteanu** < *coclet* (la războiul de țesut: fir drept care are un laț prin care se trec firele urzelii (Scriban, *Dicț.*, s.v.) (III, 547); **Cocoreanu** < *cocor* + suf. -eanu (III, 548/6); **Cogălniceanu** < *Cogîlnic* ‘rîu în sudul Basarabiei’ + suf. -eanu

(III, 204/16 și antroponimic); **Comestibilian**, băcan < *comestibil* + suf. *-ian* (III, 556/15); **Corcodeanu** < *corcodel* ‘cufundar’, ‘rață sălbatică’ și var. *corcodan* 1. ‘păun’, 2. ‘fumariță’ (o plantă) (III, 833) cf. și *Corcodeanu* < **corcoduș** + suf. *-eanu*; **Corcoveanu** < *corcov + suf. *-eanu* (III, 547/4); **Corcodeanu** < *Cordun* ‘granița dintre Bucovina și Moldova’ (IV, 90/29); **Cortinian**, autor dramatic, < *cortină* + suf. *-ian* (III, 556/21); **Coșcoveanu** < *coșcov* ‘găunos’, ‘scobit’ < ucr. *košikovátii* + suf. *-eanu* (III, 546/36); **Cotoceanu** < *cotocea* + suf. *-eanu* (III, 546/8); **Cotonogeanu** < *cotonog* ‘ciung’, ‘olog’ < polon. *kuternoga* ‘șchiop’ < *noga* ‘picior’ (III, 547/23); **Covăseanu** < *covașă* < ucr. *kváša* ‘un fel de bragă din făină de hrișcă, mei, secară, grâu, porumb’ (III, 546); **Cravașian** ‘ofițer de cavalerie’ < *cravașă* < fr. *cravache* ‘biciușcă’, ‘cravașă’ (III, 556/2); **Crîmpoțeanu** < *a crîmpoți* ‘a prefăce în crîmpote, în crîmpeie; a rupe, a sfîșia’ (III, 547/4 și var. *Crîmpoțel*, *Crîmpoțeu*); **Cuculeanu** (III, 547); **Cucuteanu** < *cucută* + suf. *-eanu* (III, 547/38); **Cuișoreanu**, băcan (III, 556/12); **Culturian**, ministru (III, 556/32).

1.3.4. D. Doroneanu, în sintagma *Iorgu Doroneanu* + suf. *-eanu* (III, 300/35); **Drăgășani**, în *vin vechi de Drăgășani*; *Drăgășani cornițaruginiu*, *leat 5482* (vin, I, 421/6; III, 174/14) < n. grup *drăgășani* (DTRO, II), vezi DOR, s.v. *Drag*, **I 9**; **Drîmboteanu** < *Drîmbă* -ot + *-eanu* (III, 548/2) și varianta *Drîmb* + ot + in + *-eanu* (III, 548/3); **Duduianu** < *Dudu* + suf. *-ianu* (III, 557/29); **Dulcețianu**, cofetar < *dulceață* + *-eanu* (III, 556/18); **Durduianu** < *a durdui* ‘a tropăi apăsat’ + suf. *-ianu* (III, 548/13).

1.3.5. F. Fălcoianu, în *Cotul lui Fălcoianu* (II, 349/14); **Febrilian**, medic < *febră* + *-ilian* (III, 556/556/4); **Fidigeanu** [?], cu suf. *-eanu* (III, 549/7); **Fortepianu**, pianist (III, 556/7); **Frigurian**, medic < *friguri* + suf. *-ian* (III, 556/3).

1.3.6. G. Gabroveanu, în sintagma *Ivanciu Gabroveanu* < suf. *-eanu* (III, 550/37); **Ghirdoveanu** < *Ghird* [?] -ov- + *-eanu* (III, 550/17); **Giurgiuveancă** < *Giurgiu* + *vean* + *că*, în *Frumoasa Giurgiuveancă* personaj din „galeria criminalilor celebri” (I, 495/22); **Gogoianu** < *Gog* + *-oi-* + *-ianu* (III, 550/2); **Gogoșeanu** < *gogoș* + suf. *-eanu* (III, 550/1); **Grivian** < *griv*, -ă ‘cenușiu’, ‘sur’, ‘sein’ + *-ian* (în III, 557/30); **Grozeanu**, în sintagma *Ienăchiță Grozeanu*, fiica marelui ban ~ (III, 298/9); **Gudureanu** < vb. *a (se) gudura* < lat. pop. sau elem. autohton: cf. lat. *codulare ‘a da din coadă (despre cîini)’ sau *gandulo, -are (III, 550/20); **Guguianu**, cu suf. *-ianu* (III, 550/13); **Gurguian** < *gurgui* ‘proeminență’, ‘vîrf’, ‘țugui’ (III, 550/13); **Gutuianu** < *gutui* + suf. *-ianu* (III, 550/10); **Guturăian**, medic < *Guturai* + *-ian*.

1.3.7. H. Hapurian, *farmacist* (III, 555/32), ‘care prescrie *hapuri*’; **Huzureanu** < *huzur* ‘liniște’, ‘repaus’, ‘fericire’ (< tc., arab. *huzur*, vb. *a huzuri*) + suf. *-eanu* (III, 550/1).

1.3.8. I. Inventivian, reporter < *a inventa* + suf. *-iv*, + *-ian* (III, 555/31); **Ipceanu**, cu suf. *-eanu* (III, 555/35); **Istoveanu** < *istov* ‘de tot’, ‘absolut’ < vb. *istovi* ‘adevărat’ (III, 550/37).

1.3.9. J. Jinghireanu < *jinghir* + suf. *-eanu* (III, 551/2); **Jintițeanu** < *jintiț* + suf. *-eanu* (III, 550/19) **Jugureanu** de la vb. *a jugări* ‘a căra lemne cu carul’ (< *jug*, *jugaru* + suf. *-eanu*) (III, 550/20).

1.3.10. L. Legalianu, președinte de Tribunal < *legal*, *-ă* + *ianu* (III, 555/14); **Limbuianu** < *limbă* [?] (III, 551/14); **Lolsianu** [și varianta cu *-escu*, *Lolsiescu*, cu radical necunoscut] (III/551/17).

1.3.11. M. Maloteanu < *maloteá*, *miloteá* ‘haină pînă în pămînt, căptușită cu blană scumpă, cu marginile tivite, purtată de femei’; ‘un fel scurteică’ < vgr. *μελοτηρα* ‘blană’, lat. *melóta*; tc. < arab. *mallóta* (Scriban, s.v.), fr. *mélote* ‘blană de oaie’; it. *melóte* + suf. *-eanu* (III, 551/1); **Măgureanu** < *măgură* + suf. *-eanu* (III, 551/22); **Măscureanu** < *măscur* (< lat. *māsculus* ‘porc’) + suf. *-eanu* (III, 551/9); **Mătureanu** < *mătură* + suf. *-eanu* (III, 551/28); **Măzăreanu** < *mazăre* + suf. *-eanu*; **Melodiano** < *melodie* + suf. *-iano* (III, 556/10); **Mihăileanu** < *Mihăil* + *-eanu*, în *Costache Mihăileanu* (III, 15/7-8); **Mugureanu** < *mugur* + *-eanu* (III, 551/22); **Mustărian**, băcan < **mustărie* [?] + *-ian* (556/12).

1.3.12. N. Năpădeanu < *a năpădi* ‘a năvăli’ + *-eanu* (III, 552/11); **Născoceanu**, reporter < *a născoci* + *-eanu* (III, 555/28); **Năzăreanu** < ‘a i se năzări ceva cuiva’ + *-eanu* (III, 552/12); **Negoianu** < *Neag* + *-ianu* (III, 552/18).

1.3.13. O. Obileanu < *obială* ‘bucată de pînză pătrată, folosită în loc de ciorapi’ cu suf. *-eanu* (III, 552/28); de la radicalul *obor* + *-eanu* > **Oboreanu** (III, 552/26); **Obrocea** + suf. *-eanu* > **Obroceanu** (III, 553/27); **Obuz** ‘ghiulea încărcată cu gloanțe’ + suf. *-ian* > **Obuzian**, ofițer de artilerie (III, 555/38); **Ogoianu** < *Ogoiu* < vb. *a ogoi* ‘a alina’, ‘a potoli’ + *-eanu* (III, 553/22); **Opinianu**, ‘ziarist’ < cu suf. *-ianu* (III, 555/20).

1.3.14. P. Penalianu, procuror, din *penal*, *-ă* + *-ianu* (III, 555/18); **Peruzeanu** < *peruzea* ‘piatră semiprețioasă’ (< tc. *peruze*) + *-eanu* (I, 486); **Plicurian**, factor poștal, < *plic* + *-ian* (III, 556/27); **Preduceanu** < subst. *preducea* ‘potricală’, ‘gaură în ureche la oi, făcută cu produceaua’; vb. *a produce* ‘a găuri, a face o producea în urechea oii’ < bg. *prîe-dupčy* ‘perforez’ (III, 553/35); **Proțăpeanu** < *proțap* (< vsl. *prociĕpu*; bg. *procep*) + *-eanu* (III, 553/15); **Prozodianu**, poet; radicalul *prozodie* + *-ianu* (III, 556/22); **Pueanu** este alcătuit din *pui* + *-eanu*; și varianta **Puianu**.

1.3.15. R. Răpițeanu este format din radicalul *rapiță* (plantă) + *-eanu* (III, 553/6); **Rățoi** + *-ianu* este prezent în derivatul **Rățoianu** (III, 553/17); de la *reformă* + *-ian* se formează derivatul **Reformian**, ministru (III, 556/30); *Retevei* + *-eanu*, în **Reteveianu** (III, 553/19); există și derivatul cu suf. *-oianu*,

Retevoianu (III, 553/19); **Revoluțian**, în sintagma *Ion Revoluțian*, țăran (1907) (III, 556/13); **Rogozeanu** < *rogoz* + *-eanu* (III, 553/11).

1.3.16. S. Sceneanu (Autorul dramatic) < *scenă* + *-eanu* (III, 556/21); **Simigeanu** < *simigiu* ‘covrigar’ (< tc. *simitci*) + *-eanu* (III, 833); **Scorțişoreanu**, băcan < *scorțişoară* + *-eanu* (III, 556/11); **Scuifeanu** < *scufă* ‘bonetă pentru copii, bolnavi, bătrâni, femei’ + *-eanu* (III, 553/37); **Sirip** + *-eanu* > **Siripeanu**; < vsl. *sveriepu* ‘sălbatic’, ‘impetuos’, ‘aprig’, ‘barbar’ (III, 554/7); **Socoteanu** < *socot* + *-eanu* (III, 554/6); **Sugăceanu** < vb. *a suga* + *-ăceanu*, în sintagma *Părintele Matache Sugăceanu* (III, 206/1).

1.3.17. T. Titirizeanu < *titirez* ‘sfîrlează’ + *-eanu*; cu terminația *-opol*: *Titirizopol* (III, 554/30); **Tituv+eanu** (III, 833); **Torpilorian**, în context, căpitan de marină < *torpilă* + *orian* (III, 556/8); **Triluriano**, M-me ~ primadonă < *trilur* + *-iano* (III, 556/12); **Turtureanu** [comisar] (III, 115/45).

1.3.18. Ț. Țăpoianu < *țăpoi* + *-ianu* (III, 554/33); **Țintezeanu** (III, 554/28); **Țopăianu** < vb. *a țopăi* + *-ianu* (III, 554/33); **Țugureanu** < *a țugui* < *țugui* ‘vîrf’, ‘proeminență’ (III, 554/11).

1.3.19. U. Uluianu < vb. *a ului*, ‘a uimi’, ‘a zăpăci’ (III, 555/21); **Umezeanu** < vb. *a umezi*; și oicon. **Umezeni** (III, 555/16); **Urdăreanu**, în *domnul Urdăreanu* (II, 377/21) < *urdă*; **Urluianu** < *urloi* (vb. *a urlui* ‘a măcina la rîșniță’) + *-ianu* (III, 555/21).

1.3.20. V. Vaporian, căpitan de marină < *vapor* + *-ian* (III, 556/5); **Versurian**, poet, din *vers* + *-urian* (III, 556/23); **Viezureanu** < *viezure* + *-eanu* (III, 555/4); **Voroveanu** (cf. oicon. *Vorovești-Iași*) < *voroavă* ‘vorbă’ + *-eanu* (III, 555/40).

1.3.21. Z. Zambileanu, din *zambilă* (< tc. arab. *sünbül*, ‘iacint’) + *-eanu* (III, 556/36); **Zărzăreanu** < *zarzăr* ‘pom originar din Turchestan, Mongolia’ + *-eanu* (în III, 557/18); **Zăvoianu**, din *zăvoi* + *-ianu* (III, 557/5); **Zipceanu** cu radicalul *zip* + *-eanu* (III, 550/26); **Zmeureanu** < *zmeură* + *-eanu* (III, 556/22).

2.0.0. Derivatelor cu sufixele *-escu*, *-easca*, *-ache*, *-eanu*, *-ian(u)*, prezentate în subcapitolele precedente, li se alătură un număr relativ mic de exemple de derivate cu ajutorul altor sufixe. Reamintim faptul că problematica numelor proprii l-a preocupat pe Caragiale în mod cu totul special. Numărul antroponimelor, masculine și feminine, al poreclelor, apoi al creațiilor ironice, al calambururilor etc. este enorm în scrierile lui Caragiale (vezi V. Arvinte, *Norm. Caragiale*, p. 164-188) (I, 100; I, 165/27; I, 182/19; I, 204/12).

*

Studiul stratigrafic al lexicului

Elemente latinești – vechi grecești

2.1.1. A. Agamiță Dandanache: primul element conține numele propriu lat. *Agamus*, *-i* ‘om neînsurat’, ‘holtei’, ‘becher’ < vgr. *αγγαμοσ*, *-οσ*, *-οσ*,

‘non marie’, ‘celibataire’ < ας- priv. + γαμοσ; cf. și (οφ) γαμοσ, -ov ‘marriage’; al doilea element, **Dandanache** este tc. *tantana* ‘fast’, ‘fastuos’, ‘strălucit, -ă’; ‘tărăboi’, ‘tămbălău’, ‘afacere încurcată și zgomotoasă’; contaminați cu fr. *gaga* ‘ramolit, -ă’, ‘imbecil, -ă’ a dus la varianta **Gagamiță**; cf. expr. ‘a da de belea’, ‘a da peste o mare încurcătură’ (I, 196/12); **Andromedă**, în contextul *S-a aruncat ca o Andromedă dezlănțuită ... pe calea progresului*: ‘Andromède, fille de Cépée , roi d’Ethiopie et de Cassiopée , délivrée d’un monster par Persée , qu’elle epousa’; ‘Constelație’ (IV, 63/7-8); **Apelles**, în *Nota 1*: „Drept răspuns la această întrebare a cizmarului lui Apelles”: vestit pictor grec (sec. IV î.e.n.: „povestea cu cizmarul care-i competent să aprecieze numai încălțăminta dintr-o pictură”) (IV, 465/6); **Argus** în *O! Argus!* (II, 539/27): „Avea 100 de ochi, din care 50 rămâneau deschși în somn”; **Ateneul Român**, în contextul *Marea frescă a Ateneului Român* (IV, 63/24) ‘templu consacrat zeiței Atena’ < vgr. ζΑθηναίων, lat. *Athenaeum*, fr. *athénée*; **Atlas** ‘munte faimos în nordul Africii’, ‘numele unui zeu care susținea coloanele cerului’, ‘la origine numele unui munte din Arcadia’ (III, 466/1): *E primăvară... Sus pe Atlas, între pământ și luna plină*; **Aurora** cu degetele ei de roză a deschis porțile orientului (II, 248/7-8).

2.1.2. B. Bălțatu, -ă < lat. *balteatus* ‘încins’; ‘vărgat’; „vezi *bălți* cu pete mari”, ‘alb’ < lat. *balteus, -eum* ‘cingătoare’ (III, 545/10).

2.1.3. C. Cerberul ‘cîinele cu trei capete care păzește intrarea în infern’ < lat. *Cerberus, (-os), i*, în contextul „Pe memoria lui Plutone și a fidelului său Cerber!” (II, 222-28); *Pluto, -ōnis* ‘zeul infernului, frate al lui Iupiter și al lui Neptun, soț al Proserpinei’ (G. Guțu, *Dicț. lat.-rom, s.v.*); **Catilina** L. Sergius ~ ‘conducătorul conjurației din anul 63 î.e.n.’ (I, 463/6); **Caius** prenume roman; Caragiale, în *Repertoriu de nume proprii*, (III, 454-557 și III, 831-836), înșiră, după numele *Caius*, denumirile *Brutus* și *Burtea*, bagatelizînd, ironizînd și amuzîndu-se prin apropieri neașteptate, cu efecte hazlii-bațjocoritoare, denumirile unor personaje celebre ale antichității greco-romane. În continuare urmează prezentarea unor asemenea perechi hazlii. **Catone Sfirlea**; primul cuvînt, *Catone*, este cognomenul familiei cenzorului M. Porcius *Cato, -onis* (234-149); al doilea cuvînt se referă la denumirea Porcius; pentru că *sfîrlă* are și sensul ‘botul, rîtul porcului’ (III, 831). Denumirea **Cicero, -ōnis** este pusă înaintea termenului românesc *Mazăre*, pentru că lat. *cicer, -eris* avea sensul ‘năut’, ‘bob de năut’, ‘un fel de mazăre’, iar *Cicero, -ōnis* este cognomenul familiei *Tullia*: M. *Tullius Cicero*, marele orator roman. La Caragiale, *Cicerone* este însoțit de rom. *Oancea, Culea*. **Coriolanus**, adj. ‘din orașul *Corioli*’, supranumele lui C. Marcius, cuceritor al orașului *Corioli*; corespondenții românești ai lui *Coriolan* sînt *Oancea* și *Drăgănescu* (III, 548; II, 103/2); Adj. **Cornelius** ‘al lui Cornelius’ este urmat de rom. *Boanglea* (III, 834).

2.1.4. E. Encelad ‘un gigant trăsmit de Iupiter și vîrît sub muntele Etna’ (în mitologia greacă) (IV, 276/18) (G. Guțu, *Dicț. lat.-rom*, s.v.). **Endimion** ‘personaj mitologic’ păstor grec de o rară frumusețe, care a obținut de la Zeus tinerețea veșnică; cufundat într-un somn veșnic; în contextul: *Și numai tu gîndești aiurea, / Ca tînărul Endimion* (III, 62/15-16); **Ercule** ‘erou grec, fiul lui Iupiter și al Alcemei, vestit prin forța sa’ (G. Guțu, *Dicț. lat.-rom*, s.v.).

2.1.5. F. Q. Horatius Flaccus, vestitul poet liric și satiric, este prezent în scrierile lui Caragiale cu forma *Horațiu* și cu determinantul *Fleașcă* (III, 848). Acesta din urmă poate fi apropiat din punct de vedere semantic de lat. *flaccus*, -a, -um ‘bleg’ (despre urechi); vb. lat. *flacciscō*, -ere, *flaccui* ‘a se muia’, ‘a se veșteji’, ‘a se fleșcăi’, ‘a deveni *flasc*’; în alt loc, *Horațiu* este urmat de cuvîntul *făcăleț* ‘meleșteu’, ‘culeșer’, ‘băț de mestecat mămăliga’ (III, 834; etimonul este magh. *fa-kalán*) > *a făcălui, făcălău*.

2.1.6. H. Harpocrates ‘zeul egiptean al tăcerii’, Horus, în contextul: „*Le face semnul clasic al lui Harpocrates: degetul la gură*” (III, 116/4-5).

2.1.7. L. Latona ‘zeița ~ (Noaptea), iubită de Jupiter (Cerule) și mamă a lui Apollo (Soarele) și a Dianei (Luna), născuți de ea pe insula Delos; rivala Iunonei’; în contextul: „*Am învățat pe de rost cursul francez de retorică; eu știu în cîte feluri poate să mi se arate fiul Latonei*” [=Apollo]; (IV, 46/13-14).

2.1.8. M. Mecenate < lat. *Maecenas*, -atis (C. *Cilnius Maecenas*) ‘cavaler roman, dintr-o familie de origine etruscă, prieten intim și colaborator al lui Augustus, protector al poezilor, mai ales al lui Vergilius și Horatius’ (G. Guțu, *Dicț. lat.-rom*, s.v.); în contextul: „*Era nevoie de un bun Mecenate naiv, care să ajute fără mai multă socoteală întreținerea inocentei distraționi boierești*” (IV, 485/13-14). **Melpomena** < lat. *Melpomene* ‘muza tragediei și a poeziei lirice’, în contextul: „*Poți face, după voință, mantale nouă pentru severa Melpomenă...?*” (III, 836). Verbul **a murseca** ‘a mușca de ici, de colo’ < lat. *morsico*, -āre ‘a mușca de multe ori’, ‘a rupe în bucăți’, ‘a sfîșia’, în context: n. propriu **Mursicatu** (III, 551/33).

Mucius, Mucea Baltag, la voc. **Muceo!** după lat. **Mucius** numele unei familii romane, din care făcea parte și C. *Mucius Scaevola* ‘care, nereușind să ucidă pe regele etrusc Porsenna, își arse, ca pedeapsă, mîna dreaptă’ (G. Guțu, *Dicț. lat.-rom*, s.v.); în următorul context, denumirea este luată în rîs, prin apropierea numelui propriu de rom. *muci* (la nas): *Ăsta-i Mucea, favoritul meu. Muceo! Dacă tu ajungi vreodată Scaevola, păzește-te să nu-ți frigi mîinile* (I, 436/16-17).

2.1.9. N. Lat. Neptunus ‘zeul mării, fiul lui Saturn’ apare în contextul: „*Am omorît zeii! E mort Neptun!*” (IV 51/30). Lat. *Nero*, -onis este un supranume al familiei *Claudia*: *Ti Claudius Nero*, fiul Agripinei, adoptat de Claudius, și împărat roman între 54-68 e.n. La Caragiale apar trei

personaje ridicule cu numele **Nerone**, **Nerone Popescu**, fost profesor de limba latină (II, 41/8-9); **Nerone Boaică** (III, 548) și **Chicoșan Nerone** (III, 833). Personajul **Numa Pompilius** ‘al doilea rege al Romei’ cunoaște o modificare fonetică a celui de al doilea termen; silabele *-ilius* sînt înlocuite cu finala *-ic*: **Numa Pompic** (III, 548).

2.1.10. O. Octavianus ‘supranume al unui membru din *gens Octavia*, trecut prin adopțiune în altă familie’, de ex.: ‘împăratul Octavianus Augustus, trecut din *gens Octavia* în *gens Iulia*’; la Caragiale apare și porecla **Țapu** (III, 835). **Ovidius** ‘Ovidiu’ (nume gentilic, de ex. *P. Ovidio Naso*, vestitul poet din vremea lui August, născut la Sulmona în anul 43 î.e.n. și mort la Tomis în anul 17 e.n.) este însoțit de trei determinante: **Ovidius a Tomiții**, ~ **Nodea** și ~ **Plodea**; **Nodea** este cuvîntul popular *noadă* < *nod* < lat. **nodus** ‘nodul (bumbul) șezutului’, ‘coccis’, iar **Plodea** este vsl., bg., rus. *plod*, pl. *-uri*, ironic ‘copii’, ‘creație’ (III, 548).

2.1.11. P. Parnassus ‘munte prăpăstios cu două piscuri în *Focida*, la poalele căruia era Delfi și izvorul Castaliei, consacrate lui Apollo, lui Bacchus și muzelor’, contextul: „*D-ta, care stai acolo sus, foarte sus, pe treptele Parnasului*” (IV, 407/27). **Pegaz** < **Pēgasmus** ‘calul înaripat al muzelor, născut din sîngele Meduzei omorîte de Perseus..., inspirator al poezilor’ (G. Guțu, *Dicț. lat.-rom*, s.v.), în contextul: „*Acest popor s-a aruncat ca o Andromedă dezlănțuită, la coapsa fugosului Pegaz*” (IV, 63/7-8); **Phoebus**, în contextul: „În vasta tigaie a firmamentului încinsă de flacăra colosală a lui **Phoebus** (= Febus Apollon, zeul soarelui)” (II, 426/1-2); **Platone**, în: *Celebrul discipol al nemuritorului Platone, Aristotele*-genialul filozof, născut la Stagyra (II, 249/18); **Pluto** (n), *-onis* ‘Pluton, zeul infernului, frate al lui Jupiter și al lui Neptun, soț al Proserpinei’ (G. Guțu, *Dicț. lat.-rom*, s.v.), în contextul: „Pe memoria lui **Plutone** și a fidelului său Cerber! Zic eu în gînd” (II, 222/28).

2.1.12. R. Romulus ‘Fondatorul legendar al Romei, fratele geamăn al lui **Remus**, fiul lui *Marte* și al *Iliei* sau **Rhea Silvia**, descendent prin *Ascanius* din *Acneas*; după moarte apoteozat sub numele de *Quirinus*’ (G. Guțu, *Dicț. lat.-rom*, s.v.). În *Repertoriu*, Caragiale adaugă antroponimul românesc *Boghici*: **Romulus** ~ (< *bob* + suf. *-ici*, cu palatalizarea lui *-g + i > -ghi-*).

2.1.13. S. Scaevola, vezi mai sus **1.9.0.**; **Scipion** în sintagma ~ *Baltag* (I, 462/21); **Scipion**, *-ōnis*. Cognomen al unei ramuri din *gens Cornelia*, din care: *P. Cornelius Scipio Africanus*, învingătorul cartaginezilor la Zama; *P. Cornelius Scipio Aemilianus Africanus minor*, învingătorul cartaginezilor la Numantia (I, 463/5). **Septimiu** Culea (Nojiță), ultimul cuvînt înseamnă ‘curelușă la opincă’ (< bg. srb. *nožica*) (III, 548); **Sesila** (= *Cecilia*) în sintagma: „A venit pentru d-șoara **Sesila**” (IV, 310/29).

2.1.14. T. Thalia 1. ‘muza comediei și a poeziei în general’, 2. ‘una dintre Grații’; ‘una dintre Nereide’, în contextul: „*Cel din Tîrchilești intra pentru înția oară în templul Taliei române*” (III, 21/28). **Tarquinius** ‘numele a doi regi ai Romei: *Tarquinius Priscus* și *Tarquinius Superbus*’. La Caragiale numele *Tarquinius* este însoțit de determinante de tipul *Tarquinius Fudulu*; ~ *Frișcă*; ~ *Gîrlea*; ~ *Oprea Troacă* (III, 548); **Tartar** < lat. *Tartarus* ‘Infern’, ‘iad’ < vgr. ταρταροϝ; lat. *Tartarus*; vsl. *Tártaru*, în sintagma *Torturile Tartarului* (IV, 41/3); **Tertiulian** < lat. **Tertullianus** 1. ‘vestit jurisconsult’; 2. ‘apologet creștin’ (III, 836); **Thalasa** < θαλασσα, -ηϝ ‘mare’, ‘apa mării’, în contextul: „E **Thalasa**, efebul de origin-anonimă / E **Thalasa**, aedul, adolescent prepus” (III, 471/10-11; **efeb** < vgr. εφφεβοϝ ‘adolescent’, ‘flăcău’; lat. *ephebus* ‘id.’; *aéd* < vgr. αϝοιδοϝ ‘poet’, ‘cîntăreț’, la vechii greci). **Tiberiu** apare în sintagmele **Tiberiu Bumbes**, *institutorul* (II, 488/18-19); **Tiberiu Moachea** (III, 834) < *moacă* < *mochiu ‘prost’, ‘tont’, ‘imbecil’; *mocan* ‘țopîrlan’, ‘nătîng’; cioban din Transilvania; ‘ardelean’; **Titus Livius Barbișonus** (= Titu Maiorescu; III, 487/27); **Thespis**, în *Notă*: (67-68/31-1): „Tu cel dintîi care, mînjit de drojdie, plimbă în orașe (ale Greciei, bineînțeles) această antică nebulie”; **Traian** în sintagma *Ulpîu Traian* denumește o școală al cărei director este D. Mariu Chicoș Rostogan (II, 456/4). Numele împăratului mai apare în sintagme ca **Traian Boghea Oprea** (III, 548) și **Traian Oprea** (III, 834). **Jupiter Tunătorul**, în „*Eu am un bărbat care e deputat, orator, ~ ~*” (< *Tonans*, -ntis „Detunătorul”) (II, 541/17).

2.1.15. V. P. Vergilius Maro, marele poet roman, contemporan cu Augustus, este prezent în sintagmele „*Virgiliu, Horațiu și Ovidiu Georgescu*”; „*Virgiliu este în anul al treilea la Facultatea de drept, Horațiu în al doilea și Ovidiu vrea să intre în anul întîi, la aceeași facultate*” (II, 497/4-6); **Vergiliu Bumba** (III, 548). Lat. **Vespasianus**, împărat roman, de la 69-79 e.n., apare în sintagmele **Vespasian Pițulă** (III, 834) și **Veșpazian Pițiclă** (III, 548); *pițulă* este magh. *picula* ‘monedă austro-ungară de 20 de fileri’; numele propriu *Vespasian* a devenit nume comun în legătură cu instituirea de către acest împărat a unor urinători publice, cu o mică taxă. Variantele cu grupul sonor -șt- și cu -z-, în loc de -s-, sînt caracteristice pentru graiurile transilvănene; iar varianta cu *pițiclă* este tot o inovație ardelenescă; (expr. *banul nu miroase* a apărut în legătură cu acest fapt din viața romană).

Elemente slave (vsl., ucr., bg., srb., cr., polon., ceh.)

2.2.1. A. Agură în sintagma *Sfînta Agora* ‘Sf. munte *Athos*’; vsl. *Sfeta Gora*, în contextul „*A călătorit mult pe la Sfînta Agora și pe la Ierusalim*” (III, 360/4).

2.2.2. B. Bábiță 1. Srb. ‘moașă’, 2. rus., ucr., polon. ‘pelican’ (III, 546/15); **Barabanciu** ‘toboșar’ < *barabană* ‘tobă’ < rus. *barabánščik* ‘tarabangiu’,

ucr. polon. **taraban**, ‘toboșar’; numele propriu: *Tomîța Barabanciu* „a fost *toboșar* municipal” (II, 176/11-12); (III, 546/36); **Bașoldină**, cf. rus. *loșadi* ‘cal’, *loșadini* ‘de cal’; *bașoaldă* ‘femeie grasă’; și varianta *Bașordin* (III, 545); **Blagoveștenie** < vsl. *blagovieštenii*; ‘Sărbătoarea Bunei Vestiri’ (III, 104/6-7); **bob** ‘grăunte’, ‘boabă’ < vsl., bg., rus. *bobu* ‘bob’, magh. *bab*, în sintagma *Chicoșan-Bobu* (III, 833; III, 546/13/*Bobu*); **Bolboacă** ‘bulboană’ < bg. *glybok* ‘adînc, -ă’, ‘loc adînc în rîu’; sînt multe alte variante expresive (III, 546/24); **Boștină** ‘rămășiță de ceară topită’ și varianta *voștină*, *hoștină* ‘tescovină’ (< vsl., bg., srb. *vostina*; rus. *vosk* ‘ceară’, germ. *Wachs* ‘ceară’) (III, 545); **Brabete** ‘vrabie’, < vsl. *vrabij*, bg. *vrabci*, sloven. *vrabelj*, rus. *vorobei* și variantele *brabete*, *brăbete*, *brăbeț*, *hrăbeț*, *hrabete* < bg. *vrabeț*, srb. *vrabac* (III, 836); **Brooadă** ‘învălițoare mai groasă cu care femeile își acopere capul’, ‘bertă’ < bg. *podbraždam*, perf. *podbradja* ‘a-și pune pe cap o basma care se înnoadă sub bărbie’; *podbradka* ‘basma’; derivatul *Probodeanu* (III, 836).

2.2.3. C. Calapăr ‘calonfir’, ‘plantă aromatic, cu flori galbene’ < srb. *kalopar*, ucr. dial. *kalypir*; ngr. *καροφυαλλι*; tc. *Karamfir*; bg. *kalofer* (III, 546/30); **Caracudi** < bg. *karakuda* **1.** ‘pește de baltă’, **2.** ‘om de rînd, fără însemnătate’, în contextul: „*D. Caracudi a plecat foarte hotărît*” (II, 73/11); ‘*cegă*’ (și *cigă*) un pește de vreo 60-70 de cm. < srb. *čiga*, *kečiga*, bg. *čiga*, ucr. *čečúha*; se adaugă și numele propriu *Cegă* (III, 547). Numele proprii ale unor personaje de limbă bulgară se termină în silabele finale *-eff* sau *-off*: *Vladimir Kovaceff*; *D. Troleff*; *Boris Sarafoff*; *Al. Burlacoff*; *D. Iconocoff*; *Dimitroff*; *Davidoff*. Se adaugă aici și num. propriu bulgăresc **Ciciu-Penciu** (II, 156/21-22); (III, 402/24); **Clăbuc** **1.** ‘bășică’, ‘bulbuc’, **2.** ‘spumă de săpun’, **3.** ‘salivă’, **4.** ‘pleavă’, **5.** ‘o insectă’ < bg. *klabuk*, srb., cr. *klobuk*, vsl. *klobuko* (III, 546/18); (III, 834). num. pr. *Coclitu* < vsl. *kotulu* ‘lighean de aramă’, bg. *kotlevino* ‘cotleală’, ‘a prinde rugină verde, vorbind de aramă’ (III, 547); **Cobiliță** ‘coromîslă’ < vsl. *kobylica* < *kobila* ‘iapa’, bg. *kobilica*; derivatul cu sufixul *-oiu*: **Cubilițoiu** în propr. (III, 547/36). **Cocioabă** ‘casă mică’, dărăpănată; cf. srb. *kuća* (III, 546/26); **Colilie** ‘o plantă graminee care produce o tufă de spice foarte lungi cu peri moi și albi’ < srb. *kovilje*, bg. *kovilo*, *kovileak* și: *coliliu*, *-e*; *coliviu*, *-e* (III, 546/40); **Cotocea**, alături de **Cotoiu** și **Coteni**; cf. *Cotoc* < bg. *kotak* ‘motan’, ‘pisoai’ < vsl. *kotuka* ‘pisică’ < *kotu* id. + suf. *-oc*; cf. și **Cotea**, **Cotoceanu** (III, 834; III, 834); **Comarnic** ‘colibă la stîină’; ‘locul unde se ține cașul la zvîntat’; ‘poliță din nuiele pentru uscat cașul’ < bg. *komarnik* (II, 349/3; Cf. oiconimul **Comarnic**); **Cotîrleț** < *cotîrlă* + *eț* < *cot* + *-îrlă* ‘ogradă’ < bg. *kotar*, srb. *kótar* ‘staul’; derivate **cotarcă** ‘hambar’, ‘coș’ < srb. *kotarka* și **cotîrlău**, **cotăriță** (III, 533); **Crivina** în contextul *Despre Crivina către Periș* (II, 123/11); oiconim cu sensul ‘grind cu arbuști sau

tufişuri la coturile râului’ < bg. *krivina* ‘curbă’ < vsl. *krivu* ‘strîmb’ (II, 222/9 în contextul: *Iată că trenul se opreşte în Crivina*).

2.2.4. D. Duracu < rus. *durák*, -a ‘om prost’, ‘neghiob’, ‘năfing’; şi *duracof* (III, 548/14).

2.2.5. G. Ghiodănac (şi **ghiodînac**, **godinac** ‘de un an: purcel; băiat, fată de 10-15 ani’) < bg. *godinak* ‘de un an’ < *dănac* ‘viţel’; ‘adolescent’ < bg. *danak*; tc. *dana* ‘viţel’; ‘mînzat’ (III, 549; III, 834); **Glîmboc** < vsl. *glo^mbu* ‘adînc’ (vale *adîncă*) (III, 550/4).

2.2.6. I. Ispisoacă ‘act’, ‘document’ < vsl. **is-pisuku* ‘copie’, ‘act’, *is-pisati* ‘a scrie’, ‘a copia’ (III, 550/30); rus. *spisoc* ‘listă’, ‘registru’, ‘copie’ (III, 554/11).

2.2.7. J. Jintiţă ‘lichid alb, cam gros, care rămîne pe fundul căldării după ce s-a scos urda’ < vsl. **žēⁿtica* < *žēⁿti^ca* ‘a presa’, ‘a stoarce’; diminutiv < *žima*, slovac *žentica*, polon. *zentyca*, ucr. *žentycea* (III, 836); *kubelik*, în nota 4: ‘Mare violinist ceh’ (III, 506/9).

2.2.8. Leanka 1. ‘femeie îmbrăcată prost, neglijent’, 2. ‘cămaşă’, ‘bluză’, ‘halipă’; < ucr. *leanka* ‘cămaşă de in’ (III, 551/11).

2.2.9. Malacu ‘viţel de bivoli’ < bg. *malak* < tc. *malak* ‘id.’ (III, 551/25); **Mazu** în sintagma *Didina Mazu*, personaj din piesa *D-ale Carnavalului* < rus. *maz* ‘miză la joc’; ‘ce se pune peste miză’; ‘adaos’ (I, 224).

2.2.10. N. Năpărstocu ‘degetar’; ‘om prea scund’ < vsl. *naprustuku* ‘de deget’ < *pristu* ‘deget’ (III, 551/39); **Năpristanu** ‘imediat’, ‘permanent’, ‘continuu’, în contextul ‘Să vină ~’ < vsl. *Nepriestanino* ‘id.’ (III, 552/5).

2.2.11. O. Verbul **a ogoi** ‘a îngriji cu mare dragoste’; *goi* ‘pace’, ‘bucurie’ < srb. *gojiti*, *ugojiti* ‘a hrăni’, ‘a îngriji’, şi **Ogoianu** s.m. *ogoiu* (III, 836).

2.2.12. P. Palavati (şi *Pălăvatec*) ‘cam nebun’, ‘zălud’, ‘zănatic’; ‘ticălos’, ‘mişel’ < bg. *palav* ‘nebunatic’; ngr. Παλαβορα ‘nebun’ (III, 552/21); **Papainog**, -oage ‘picioroange’, ‘parii (furcile) bordeiului’; cf. *pintenog* < *nog*

< vsl. *noga* ‘picior’; **Patáca** ‘piesă de 5 franci, de argint’ < bg. *peták*, srb. *pétak* ‘id.’; it. *patacca* ‘leţcaie’, sp. *pataca* (III, 552/18); **Pălici** < vb. a *păli* ‘a arde’; ‘a lovi’ < vsl. *paliti* ‘a arde’ (III, 836); **Păstrugă** ‘un soi de peşte’; cf. srb. *pastruga*; rus. *pestruha* ‘id.’ (III, 553); **Petcu**, în sintagma *Popa*

Petcu < bg. *Petka* (II, 205/22); **Pîrciu** 1. *pîrci* ‘persoană pipernicită’, ‘prichindel’; 2. ‘putoare de ţap toamna’; cf. vb. a *se pîrci* ‘a se împreuna (despre capre şi ţapi)’ < bg. *purč*, srb. *prč* ‘ţap’ (III, 553/17); **Plăşii**, în

Reşedinţa subprefecturii Plăşii de Mijloc < vsl. *Plasa* ‘regiune’, ‘zonă’ (II, 79/16); **Potroc** ‘măruntaie’ < rus. *potroh*, polon. *potroch* (şi *Potroacă*) (III, 553/24); **Pompon** ‘ciucure’, ‘canaf’, ‘singif’; ‘ornament la chipiul ofiţeresc’; varianta cu *pa-*, **Pampon**, sub influenţă rusească (I, 264/26); **Precista**, în sintagma *Maica Precista* < vsl. *priečista* ‘imaculată, foarte curată’ în contextul Visul Maichii Precistii (II, 526/3); **Precupeţ** ‘vînzător ambulant de verdeţuri şi produse de casă’ < vsl. *prekupici* sau bg. *prekupec*

(II, 314/7); în sintagma Precupeții Noi (cartier în București) (II, 314/7); **Pripici** în sintagma *Popa Pripici*; sensul inițial era ‘poliță la sobă, la vatră, la fereastră’, < vsl. *pripeštič* ‘a arde’, ‘a pîrli’ < vsl. *pek*, bg. *pripek* ‘loc expus soarelui’; srb. *pripeka* ‘pîrlire’, rus. *pripěka*, mold. *prikici* ‘a (se) pripî’, ‘a se grăbi’, în contextul „*S-au bătut, l-au bătut pe popa Pripici*” (I, 205/22); **Prislea** (și var. **Prîslea**) ‘cel mai mic fecior’, ‘mezin’, din rădăcina *nă-pîrst-oc* < vsl. *pristu* ‘deget’ (III, 76/4-5); **Pritociu** ‘cel care pritocește (vinul, moarea)’ < vsl. *prie-točiti ‘a pritoci’ < vb. *točiti* ‘a topi’, ‘a vărsa’, ‘a agita’ < bg. *pretoči*, slov. *pritočiti* ‘id.’; bg. *točam* (III, 833).

2.2.13. R. Răzor ‘brazdă’, ‘hat’, ‘strat de flori sau de legume’ < bg., srb. *razor* (III, 553/8); **Rogojină** ‘impletătură de rogoz, de papură’ < vsl., bg. *rogožina* ‘rogojină’, srb. *rogožina*, rus. *rogoža*, *rogožina* (III, 553/12).

2.2.14. S. Scorușă ‘rodul scorușului’ < bg. *skoruša*, vsl., srb. *oskoruša*; ucr. *skoruš* (III, 557/10); *Sfetcu* < vsl. *sventu* ‘sfînt’, în contextul „*Jupîn Sfetcu Lumînărarul, cititorul bisericii*” (II, 266/17); **Sfredel** ‘burghiu de făcut găuri’ < bg. *svredel*, rus. *sverló*; vsl. *svridlu* (III, 554/25); **Siminoc** ‘buruiană din familia compuselor, cu flori mici, galbene; crește pe dealuri nisipoase’ < bg., rus. *siemenik* ‘semincer’ (III, 55/39); **Sireapă** ‘aprig’, ‘împetuos’, ‘pur sînge’, ‘sălbatic’, ‘barbar’ < vsl. *svericpu* ‘id.’, în sintagma *Iordache Siripeanu* (I, 132/14); **Sivu** < adj. *siv*, -ă ‘cenușiu’, ‘sein’ < vsl., bg. *sivu* ‘cenușiu’ (III, 554/17); **Sorcov** ‘ramură ornată de Anul Nou’ < vb. *a sorcovi* ‘a umbla cu *sorcova*’, *sorcovăț* ‘sfant’, ‘piesă de argint de 20 de creițari’ < bg. *surovika* ‘Anul Nou’; *Sorcovete* (III, 554/30; III, 836); **Spanga** (*spangă*), *șpagă* ‘baionetă’; ‘mită’, ‘șperț’ < rus. *șpaga* (III, 554/8); **Stacan** ‘vas’, ‘pahar sau ceașcă mare’ vsl. *stokanu*; cf. rus. (do) *stakanu*; **Stîlpanicul**, în sintagma „*Sfîntul Simion Stîlpanicul*” < vsl. *stulpiniku* (II, 571/36); **Suduc** ‘șalău’ (pește) < rus. *sudak* ‘id.’ (III, 553).

2.2.15. Ș. Ștulete (*de porumb*) < slov. *štulec*; bg. *stulec* (III, 833); *Șugubeț*, *Șugubeiu*, *Șugubău* < *șugubin* ‘poznă’, *deșugubină* < vsl. *duše* - *gubici* ‘pierzător de suflet’, ‘criminal’ > *deșugubăț, sub influența vb. *a șugui* ‘a glumi’ (III, 554/26); **Suhăleț** < *suh* + -ăleț ‘uscat, -a’ (vezi V. Arvinte, *Norm. Creangă*, p. 144-146; III, 834).

2.2.16. T. Tîngu, -ă ‘durere sufletească’, ‘regret’ < vsl. *ne-toⁿgu*; cf. *nătîng* ‘stîngaci’, ‘neprețut’, ‘bleg’ (III, 554/40); **Tîrsînă** ‘șnur de păr cu care se leagă opincile’ < vsl. *trustinina*, *trusina* < *trusti* ‘păr de animal’ (III, 555); **Troiță**, în contextul *Mînăstirea Crinului, cu hramul Troiței* (III, 581/3) < vsl. (rus.) *Troica*.

2.2.17. Ț. Țidulă < ucr. *Cedula* (III, 555/10).

2.2.18. V. Vășcălie < *veșcă* + suf. -ălie; variantă *văcălie* < *veacă* + *veșcă*; vsl. *vieko* (III, 555/10); **Vidrea** ‘un fel de jder (pe malul apei)’, ‘înotător perfect’ < vsl. *vydra* < ngr. *υοφάδρα*; srb., bg., ucr., magh. *vidra* (III,

555/11); **Vraişte** ‘grămadă de lucruri aruncate claie peste grămadă’ < *vsl. *vrahište* < *vrahu* ‘vraf’ (III, 555/12).

2.2.19. Z. Zăbavă ‘întîrziere’, ‘încetineală’, ‘răgaz’, în contextul „*Întrebă și pe popa Zăbavă de la Sfîntul Lefterie*” (I, 21/9); < vsl., bg. *zabava*; **Zăvoiu** ‘luncă’, ‘coahalmă’, ‘pădure de plopi, de sălcii’ < vsl., bg. *zavoii* ‘ocol’, ‘cotitură de rîu ori de drum’, cf. *crivină*. Radicalul este atestat în derivatul *Zăvoianu* (III, 557/5); **Zîmbatu**, în sintagma **Zamfira Zîmbatu** < *a zîmbă* a-și arăta dinții < vsl. *zo^mbu* ‘dinte’, cf. bg. *ozăbjam* (II, 524/8).

Elemente de origine turcească (orientală)

2.3.1. A. Abdul-Medgid, sultanul Turcilor (1823-1861), a domnit între 1839-1861; numele apare în: „*Portretul răposatului Abdul-Medgid*” (III, 10/10-11); **Agiei**, „în dosul Agiei”; în *Notă*: Prefectura de poliție; < tc. *agea* + suf. *-ie* (I, 16/21); „*Ieșim în dosul Agiei, – coate-goale după noi*” (I, 16/21-22); **Algiu** n. propriu, în contextul: *Ea cu colonel Algiu, / Ursuzu și belaliu / Nu i-aș mai vedea chipiu!* (III, 494/23-25). **Anadolu** < tc. *Anadol*; gr. *Ἰανναπολίτιον* < *ἄνατολη* ‘răsărit’ (III, 834; DOR, 10); **Anasini** – *Zavrac* < tc. *anasini* ‘cu forța’.

2.3.2. B. Bacalbașa (*Tony* ~ ; < tc. *bakkal* ‘băcan’ + tc. *baş* ‘șef’, ‘conducător’, ‘cap’) (IV, 388/7-8); **Baiazid** (și varianta *Baiazet*, în rimă cu *profet*); cf. *Ilderim*, în „*Baiazid, zis Fulgerul*” (III, 535/1, 14); **Baltag**, în contextul *Hatmanul Baltag* < tc. *baltak* ‘topor’ (I, 408); și „*Trăiesc fără-ncetare / Baltagii și Staconii în chef și vînătoare*” (I, 412/2-3); **Basmangiu**, *-gea* < tc. *basma* ‘tipărire’, ‘pînză ornată cu culori tipărite’; bg., srb., ucr., rus. *basma*; *Basmangioğlu*, *Basmangiopol* (III, 546/8); **Bektemis** ‘o marcă de țigări de ~’ (numele unei localități) (III, 436/6); **belaliu**, *-e* ‘dificil’, ‘mofturos’, ‘capricios’ < tc. *belaly* ‘belea’, ‘nenorocire’ (III, 494/23); **Bizim** (și *bizam*, *bizami*), ‘mamifer rozător a cărui blană castanie-roșcată este folosită în blănărie’ < germ. *Bisam*, lat. med. *bisamum* < vhebr. *bascham, hebr. *besem*, syr. *besmō* ‘Wohlgeruch’; cf. *Balsam* (III, 833); **Biulbiul** nume de femeie; < tc. *bülbiül* ‘privighetoare’ (III, 462/9); **Bîrdacu** ‘bardac’, ‘cană de lut sau de lemn’; ‘un fel de prune’ < tc. *bardak eriyi* ‘id.’; **Bocluk** ‘necaz’, ‘neplăcere’, ‘încurcătură’ < tc. *bokluk* ‘ceartă’, srb. *murdărie*, bg. *bokluk* ‘bălegar’; *Bocluk-agâ* ‘Externe’; ‘ofițer superior’, ‘nobil de rang secund’ (II, 318/3); **Bogaci** – *Sadea- efendi*, în: „*Grupul ~ ~ ~ din parlamentul de la Stambul*” (III, 208/22); **Bogasierul** în: „*Ilie ~ de la Bărăție*”; **Bogasier** ‘negustor de pînzeturi fine; articole de manufactură’; *Bogasiu* ‘stofă fină orientală’ < tc. *bogasi* (III, 168/4); **Bosnac** < tc. *bozmâ* ‘stricare’, ‘ștergere’, ‘poznă’, ‘renghi’; și *bosma* ‘id.’ (III 546/26); **Bostangiu** < tc. *bostanci* ‘soldat din garda seraiului’ (și var. *Bostangea*) (III, 835); **Bostanu** ‘dovleac’ < tc. *bostan* ‘pepene verde’ (III, 547); **Bostandaki** ‘nume propriu’ < *Bostanu* (III, 547); **Budaliu** < tc. *budalâ* ‘tîmp’, ‘dobitoc’ (III, 546/10); *Buicliu* ‘medic în București’; < tc.

böiukli ‘mustăcios’; **Buiuc** < tc. *böiuk* ‘mare’ (II, 538/26); **Bulamacu** (cu var. *Bulumac*) ‘lemn nu prea gros’ < tc. *bulamak* ‘stîlp de lemn nu prea gros’, ‘grindină la casă’; **Bulgur** ‘crupe de făcut un fel de pilaf; din grîu, hrișcă’ < tc. *bulgur* ‘grîu pisat’ (III, 545/25); **Burghiu** ‘sfredel’ < tc. *burgii* ‘id.’ (546/29); *Bursuc*, n. propr. < tc. *borsuk*, bg., rus. *barsuk*, magh., polon., ucr. *borsuk*; în contextual „Pe maidanul lui **Bursuc**” (și sensul ‘viezure’) (I, 62/13); **Buzdrogovici** < *Buzdrog + *-ovici* < tc. *bozdogan* + *-drug* (III, 833).

2.3.3. C. Calaică (= *calacan* ‘un soi de pește marin’ < tc. *kalkan* ‘id.’ (III, 546/15)); **Calpac** ‘căciulă de samur și catifea verde pe care sultanul o dăruia hanului Crimeii și domnilor și boierilor români’; **Calpacciu** ‘făcător și vînzător de *calpace*’ < tc. *kalpakçy* ‘id.’ (III, 547/2); **Calpuzan** ‘falsificator de bani’ < tc. *kalpazan*, ngr. *καλαπουζαφνι*, bg. *kalpuzan* (II, 309/24); **Calup**, în sintagma *Ghiță Calup*; al doilea element, *calup*, are sensul ‘formă de tinichea’; *Ghiță Calup* = *Jupîn Dumitrache*, în prima fază de redactare a piesei *O noapte furtunoasă*; < tc. *kalup*, *kalyp* < arab. *qalib* ‘formă’; ngr. *καλουραπι*, bg. *kalyp*, srb. *kalup*; în contextual: „*Cetățeanul Ghiță Calup, băcan în mahalaua... și gardisit civic, este foarte gelos de cocoana dumisale*” (III, 223/2-3); **Candriu** ‘amețit’, ‘cherchelit’, ‘cam beat’, ‘țicnit’, ‘cam nebun’ < tc. *kand* ‘ureche’, ‘într-o ureche’ [?]; **Caragiale**, în (**Costache**) **Caragiale** < tc. *karaci* + *le* ‘calomniator’, ‘defăimător’; *Karacilik* ‘calomnie’; cf. *karacali* ‘mărăcine’ sau *karaca* [*c* = *ğ*] ‘negricios’ < *kara* ‘negru’ + *li* (III, 15/7); *Caraulea* ‘patrulă’ < tc. *karaul* (și srb., rus. *karaul*) (III, 547/29); **Ceașir** ‘pantaloni turcești largi’, în contextual *Dervișul Ceașir* < tc. *derviș* ‘călugăr musulman’, ‘peregrin’; pers. *dervish* ‘cerșetor’, bg. *čakširi*, srb. *čakšire* (III, 2.4.1/4); **ciacîru** ‘cu un ochi de o culoare și cu celălalt de alta’ < tc. *čakyr* (III, 546/33); **chiostec** ‘baston scurt’; ‘piedică la cai’ < tc. *köstek* ‘id.’ (III, 54/26); **Ciapcîn – aga** 1. ‘președintele Corpurilor întrunite din Stambul’, 2. ‘cal care aleargă la curse’ < tc. (II, 318/11); **Cilibiu** ‘nobil’, ‘distins’, ‘elegant’, ‘civilizat’ < *celebi* ‘domn’, ‘stăpîn’, ‘savant’ < tăt. ‘teolog’ (III, 546/35); **Çișmegiului**, în *Din dosul* ~ (I, 386/7); ‘grădină în București’ < tc. *çeşme* ‘cișmea’; bg. *češmea*, srb. *česma*, ngr. *τρεσμαξα*, srb. *češma* (III, 337/7); **Ciuருclidi** < tc. *cüruk* ‘putred’, ‘brac’, ‘lucru prost’, ‘vechi’, ‘om sau animal fără valoare’ (III, 546/39); *Conabiu* ‘roș’, ‘vișiniu’, ‘de cînepă’, ‘roș vișineu sau ca sfecla’ < tc. *konabi*, *kunebi* (III, 547/21); **Cumbari**, *-u* ‘grenadă’ < tc. *kumbara* ‘obuz’, ‘proiectil (de tun)’; pers. *hum-paré* (III, 547/25).

2.3.4. D. Darie, în „*Trufașul Darie al perșilor*” (IV, 70/30); și variantele *Darius* sau *Dariavus* (IV, 65/18-19); **Dănacel** < *dănac* ‘tînăr’, ‘flăcău’; *Danak* ‘tăuraș’: < tc. *Dana* ‘id.’; **Deșliu** (var. *Ndeșli* < tc. ‘colțat’, ‘dințea’) (III, 202/28); **Dimie** < tc. *dimi* ‘postav gros de lînă purtat de țărani’ (III, 548/11); **Dulgheană** ‘prăvălie mică’ < tc. *dükhân* (III, 548/21); **Dulamă** 1.

‘veche haină purtată de boieri, apoi de burghezi’, ‘haină lungă de postav alb’ < tc. *dolamá*; cf. ngr. *ντουλαμα~ο*, bg., srb. *doláma* (III, 548/16).

2.3.5. E. Efendi 1. ‘domn’, 2. ‘om cult’, ‘învățat’, 3. ‘stăpîn’, 4. ‘soț’, ‘bărbat’ (II, 309/24); **Emir** în sintagma *Emirul Ahmed* < tc. *émir* < arab. *amîr* ‘titlul urmașilor lui Mahomet; titlul marilor ofițeri, al guvernatorilor imperiului turcesc’ (III, 462/26).

2.3.6. F. Farfuridi, în sintagma *Tache Farfuridi* < tc. *Farfuri*, ngr. *φαρφορνί*, alb. *farfuri*; În *mahalaua Farfurigiilor* (III, 115/40); **Filigeanu** < tc. *filğan* (< pers.) ‘ceașcă fără toartă, de băut cafea’ și *Fidgeanu*, pers. *pinğani*, ngr. *φιλδζαανι* (III, 834); **Fistic** < tc., pers. *fistîk*, vgr. *πισταακε* ngr. *φιστιακι* ‘copăcel originar din Persia cu fructe verzui oleaginoase, comestibile’ (III, 835); **Funduc(u)**, -ă ‘o monedă turcească de aur, în Munt.’; tc. *fonduk*, *funduc* (= 22 lei) și var. *fyndyk*; rus. *funt*, germ. *Pfund*; lat. *pondus*; magh. *font* (III, 549/31); **Furdá** (și **Furdak** ‘resturi’, ‘rămășițe de la lucrutul pieilor, lînii’) (III, 549/20); tc. *hurdá* ‘id.’.

2.3.7. G. Geanabet ‘tont’, ‘prost’, ‘netot’, în contextual *Deputatul Geanabet*: < tc. *cenabet*, alb, vsl. bg. *dzeanabet* ‘om necurat’, ‘om impur’, ‘ignorant’, ‘gogoman’, ngr. *τζαναμεατηο* (III, 213/4-5; III, 318/25) și var. **Gianabet**; la cocoana **Zanabet-Edin**; „ – Mă! *dzeanabet*, *ăla cu șampanica! ad-o limonadă!*” (II, 127/37); **Ghimiș Mangafa zaraful** (I, 431/12; *vezi mangafa*); **Ghiveci** (iron.) ‘strachină’, ‘oală de flori’ < tc. *güveç*; cf. ngr. *γηουβεατσι*; bg. *geveč*, în contextul „*al faraonului Ghiveci din a CXXV-a dinastie eghipteană*” (III, 241/22); sintagma *Nae Girimea* (vechi ‘amendă’ < tc. *ğerimé* ‘frizer și subchirurg’; în expr. lucru de *giurumea*, -*ele*; ‘lucru de *dîrvală*’; tc. *çürümé* ‘putregai’ < tc. *cürümek* ‘a putrezi’, ‘a lua la purtare în fiecare zi (o haină bună)’ (I, 242/7, 9; I, 224); **Ghiviziu**, -*ie* ‘roșu’ < tc. *güvezi* ‘roșu închis’ (III, 550/33); **Gugum-efendi** ‘titlu de politețe’ (în Turcia), după un nume propriu, pentru învățați, funcționari (II, 311/10).

2.3.8. H. Hagi, în sintagma *Hagi Cănuță* (III, 17231); în sintagma *Hagi Buke* (II, 318/6); *Hagi-Caimac* (III, 218/38) < tc. *kaymak* ‘spumă la cafeaua turcească’, cf. alb, bg. *kaimak*, srb. *kajmak* (III, 218/38); *Hagi* < *hagiu* ‘pelerin’ < tc. *haci*, ngr. *χατζση~ο*, alb. *haği*, bg. *hadžiia*, srb. *haği(ia)* < mgr. *αφαγιτοο* ‘sfînt’; **Hahaler-aga**, în contextul „*Invenția colonelului Hahaler-aga*” se întîlnește sensul ‘pramatie’, ‘persoană fără scrupule’; cf. gr. *χααχοο* ‘prost’; mold. *hahău* ‘prost’, ‘tont’; ‘ciomag’; **Halima(uă)** ‘poveste miraculoasă orientală’; numele sultanei Șeherezadei, din arab. *halim* ‘blînd’, adică ‘cea blîndă’ (I, 280/22); (III, 296/37); **Hanu Roșu** < tc., pers. *han*; ngr. *χανι*, alb., bg., srb., ucr. *Han* (III, 208/31); *Hanul lui Niculcea* (II, 349/13); **hatîr** ‘favoare’ < tc., arab. *hatîr*; cf. ngr. *κατιαρι*, alb. *hatër*, bg. srb. *hater* (II, 318/4); **Histaspe**, în „*Darius... fiul lui Histaspe*”; **Hogea-Cauc** ‘deputat tc.’ < *cauc*; cf. *dălcăuc* (și *dalcauc*)

‘bătăuș’, ‘scandalagiu’, ‘haima’ < tc. *dalkavuk*; hoge 1. ‘dascăl musulman’, 2. ‘imam’, ‘preot musulman’ < tc. *hoca*; cf. ngr. *χοτζοῦ*, bg. *hodža*, srb. *hođa* (II, 309/13).

2.3.9. I. Icușaru ‘*icușar*’, ‘veche monedă turcească’, ‘irmilic’; ngr. *εικοσοαρι* ‘de douăzeci’ < *ikosi* ‘id.’ (III, 550/28; III, 835); **Ildehim**, „Notă: *Baiazid*, zis *Ilderim* [Fulgerul]” (III, 535/14). **Inacciu**, -ie ‘îndărătnic, -ă’; ‘încăpățînat, -ă’, ‘stăruință’, ‘pizmă’, ‘ranchiună’ < tc. *inat*, arab. *inad*, ‘inimă rea’, ‘necaz’, ‘regret’; tc. *inadğy* ‘id.’ (III, 550/26; 835/835); **Ipingescu**, în sintagma *Nae Ipingescu* < *ipingea* ‘manta de ploaie, fără mîneci și cu o pelerină scurtă, cum purtau surugii’; ‘cergă de cal sau de pus ca așternut sub șă’ < tc. *ipynğa*, -ğak (și *Ipingescu* ‘id.’); cf. ngr. *γιαπουανζεῖ*, alb. *japandže*, bg., srb. *Japunđe* (I, 13/18; III, 550/39; I, 12/4). **Iskiuzar** – *Mehmet* ‘parlamentar’, ‘raportor, în Camerele întrunite turcești’ (iron.) *Iskiuzar*, adj. ‘viclean’, ‘șiret’, ‘șmecher’, ‘iscusit’, (om) ‘dibaci’ (iron.) (var. *ișgüzar*) (II, 309/27; II, 318/21). **Isnafu**, tc., arab. *esnaf* ‘corporație’, ‘breaslă’, ‘breslaș’, ‘meseriaș’ (III, 550/36); **Iusuf**, în ~, *un negustoraș* (III, 150/6).

2.3.10. M. Maloteá (var. *miloté*, -ele) ‘haină de lînă cu gulerul și mînecele căptușite cu blană’ < tc., arab. *malluta* < mgr. *μηλωτηα*; cf. srb. cr. *mavluta*, sp. *marlota*, ngr. *μιλωατι* ‘blană’, ‘șubă’; cu suf. -eanu: *Marloteanu* (III, 833); **Manafu** ‘cîrjaliu’ < *Manaf* (*Manah*) Ibrahim ‘un șef din ceata lui Pazvantoglu, care a prădat Oltenia’ < tc. *manav* ‘vînzător de poame’ (III, 551/30). **Mangafaua** (*mangafá*) ‘cap mare’, ‘prost’, ‘gogoman’, ‘prostănac’, ‘neghiob’ < tc. *mankafa* (I, 279/912; I, 231/28-29; I, 431/12-13). **Mangu**, nume tătarăsc: -o, -ul, -ga, -goiu, -guț; *Mangaci* (III, 835). **Marda** ‘lucru prost’, ‘lepădătură’, ‘ceea ce se cere peste valoarea unui lucru’ (Scriban, Dicț., s.v.); terminația în suf. -achi în *Mardachi*; silabele finale în -opol, în *Mangopol* (III, 835); **Matracucă** ‘femeie ridicolă’, ‘femeie șleampătă’, ‘femeie stricată’ < tc. *matrakuka* ‘penis’ < *matrak* ‘ciomag’; cf. ngr. *μωντρακουκα* ‘spirit rău’; ‘bîtă’ (III, 551/40; III, 833); **Marțapiu** ‘marți’ < tc. *mars* ‘cîștig’, ‘dubla la jocul de table’ (III, 551/23); **Midat-pașa** ‘mare vizir’, în cotextul: „La sfîrșitul anului 1876, cînd celebrul Midhat, în calitate de mare vizir, a proclamat o constituție otomană” (var. *Mihdat-pașa*) (II, 309/12; II, 315/6); **Mindiru** ‘saltea de paie’ < tc. *minder*, ngr. *μεντεαρι*, bg. *minder*. **Mindirigiu** < tc. *mindercí* ‘care face saltele’; de origine turcească pare a fi **muhalibiu**, din expr. *a prinde mihalibiul coaje* ‘a-și lua nasul la purtare’, sens prezent și în expresia *prinsese mămăliga coajă* (II, 316/22; cuvîntul nu-i înregistrat în dicționarele românești) (vezi V. Arvinte, *Norm. Caragiale*, p. 287); **Muscalagiul** în sintagma Mitache ~ ‘cîntăreț de nai’, ‘naist’ < tc., arab. *miskalci*, influențat în prima silabă de *muscal* (II, 175/25) și *Ristache*

Muscalagiul (III, 168/25). Varianta feminină *Muscalagioaica* ‘naistă’ este atestată în *Coana Zamfira Muscalagioaica* (II, 175/10).

2.3.11. N. Naramză ‘portocală’, ngr. νεράντζι, *neránzi* < tc., pers., ind. *naranğ* (vezi Scrib. s. v. *naramz*); scr. *naranğa* (III, 552/10); **Năstrăpă** ‘potir’, ‘cană’ < tc. *maştrapá*, *mastrapá*, *maşrapá* < arab.’id.’; cu suf. *-eanu* apare derivatul *Năstrăpeanu* (III, 552/7); **Nirvana** ‘recompensa finală făgăduită de budism dreptcredincioşilor’; ‘o altă viaţă fericită’; „*Nirvana, ţinta supremă a lui Buda-Çakiamuni*” (IV, 12/20).

2.3.12. O. Odogaci ‘o plantă şi o substanţă’; ‘croton’, ‘ricin’; ‘un copăcel numit şi odogaci’ < tc. *öd-ághağy* < arab. *ödʿsabur* + tc. *aghğy* ‘copac’ (III, 552/35); **Ogurlui**, *Ugurliu* ‘de piază-bună’, ‘de bun augur’ < tc. *oghurlü*, *ugurlu* ‘id.’; pentru expr. *pieză bună* sau *pieză rea*, vezi V. Arvinte, *Norm. Creangă*, p. 41-42).

2.3.13. P. Pafta, -ale ‘la cingătoare, piesă de metal, lată’ < tc., bg., srb. *pafta* < pers. *baftē* ‘ţesut’, ‘împletit’, ‘*cataramă*’ (< 552/1; III/833); **Pambriu** ‘un fel de stofă de merinos’; ‘testemel’, ‘bariz subţire’ (III, 552); **Parmac** ‘gratie de lemn la gard’, ‘par’; ‘*grilaj*’, ‘balustradă’, ‘stîlp’ < tc. *parmak* ‘deget’ şi ‘bară de fier’, conf. ngr. *παρμακκι*, alb., bg., srb. *parmac* (şi *parmac*); *parmalic* < tc. *parmakluk* şi var. *parmaclidi*, *parmacolu* (III, 552/3; III, 835; III, 552); *Pazarghidea* ‘servitor pus să ţîrguiască în locul stăpînului’ < tc. *pazaregiden* ‘care se duce în bazar’ (III, 552/36); **Pirpiriu, -ie**, în ‘perpelit’, ‘îmbrăcat cam subţire iarna’ < tc. *pirpiri* ‘muncitoresc’, ‘grosolan’ (III, 553/14); **Poturi** ‘un fel de şalvari strînşi pe pulpi’ < tc. *potur* (şi bg., srb. ~) (III, 553/31); cf. şi derivatul cu sufixul *-eanu*, *Pontureanu* (ibid.).

2.3.14. S. Sarma < tc. *sarma* < *sarmák* ‘a învălătuci’; ngr. *σαρμα~ο*, mgh. *szárma*, bg., srb. *sarma*, cu derivate ca *Sarmakov* (III, 833); *Sarmacolu* (III, 833); *Sarmacopol* (III, 553/25); *Sarmache* (III, 553/25); **Samurache** ‘nume de cîine’; cf. *samur* ‘zibelină’, ‘blană de zibelină’; ‘jder siberian’ < tc., pers. *samur*; bg., sl. *samur*, ngr. *σαμουραρι*, sp. *zamarra* (III, 10/25), în contextul: „*Samurache stetea sluj, cu o chivără de hîrtie în cap*” (III, 10/25-26); **Sălep** (şi var. *seleaf*, *sileap*) ‘cingătoare lată în care se purtau armele (pistoale, pumnale)’ < tc., arab. *sileah*, *sileaf* (III, 554/8), în sintagma *Selemet Mofluz* < *selamet* ‘faliment’, ‘ruină’ < tc., arab., *selamet* ‘sănătate’, cf. ngr. *σελαμεατι*, srb., alb., sp. *zalema*; **mofluz** ‘falit’, ‘cu banii pierduţi’ < tc. *müflüz*; ngr. *μουφλουζηο*, alb. *müflis* ‘sărac’, bg. *miufluz*, srb. *mufluz* (II, 318/7); **Serpengeá, -ele** ‘antrax, la om’, ‘bubă neagră’, ‘dalac’ < tc., pers. *şiri* ‘de leu’ + *pençe* ‘gheară’: *şiripençe* ‘gheară de leu’; **Simigiu** ‘persoană care face *simţi* ‘un fel de covrigi’ < tc., arab. *simit*; ngr. *σιμιτζηαο*, bg. *simidzija* (III, 833); **Sultan, -ă** ‘monarh musulman’ < tc. *sültan* < arab. *sultan* ‘putere’ cf. *σουλταανοο*, bg., rus.

sultan (III, 56/40); **surduc** ‘coastă rîpoasă și pietroasă’ < tc. *surduk* ‘drum adîncat’; magh. *szurdok* ‘trecătoare de munte’ (III, 834).

2.3.15. Ș. Șașiu ‘încrucișat, -ă’, ‘șpanchi’ < tc. *šași* (III, 554/2); **Șiras** ‘localitate în Persia, renumită pentru trandafirii săi’, în contextul: Trandafirul de **Șiras** (IV, 54/4-5).

2.3.16. T. Tafturolu-tafturu < tc. *tafta* ‘un fel de stofă de mătase netedă și lustruită’ < pers. *taftah*, rus. *taftá*, polon. *táfta*, ngr. *ταφταφ* (III, 554/16); **Tăgîrță** ‘traistă’, ‘boccea’ < tc., bg. *tagarec* < *tagar* < tc. *taghar*, ngr. *ταγαρι* ‘geantă de călătorie’; ngr. *ταγαρτζιωνα* (III, 835); **Tembel Efendi** < tc. (pers.) *tembel* ‘nepăsător’, ‘inert’, ‘apatic’, ‘indolent’, ngr. *τεμπερλη*, bg. srb. *dembel*; *efendi* ‘domn, demnitar’ < gr. *αυτοκραντη* < gr. *αυθραντη* ‘souverain’, ‘maître’, ‘dominateur’ (II, 318/8); **Tiftiric** (var. *teftic*) < tc. *tiftik* 1. ‘lînă fină de capră din Tibet’, 2. ‘seamă’, ngr. *τερτικι* (III 557/28); **Tivilichiu** ‘ilic de șamalagea, tivit pe margine cu catifea sau mătase’ < tc. *tevekkeli* ‘neprevăzător’, ‘naiv’, ‘sociabil’, ‘elegant’, ‘de lume’ (III, 833; metateză între prima și a doua silabă); **Tinichea** în contextul: „*Magul Tinichea și dervișul Ceacșir*” < tc. *teneke*; cf. ngr. *τενεκα*, alb., bg. *tenekiia* (III, 241/4); **Tiriac** ‘medicament contra veninului șerpilor, preparat din opiu’ < tc. (pers.) *tiriak* < vgr. *θεριακεα* (antídotos) (III, 554); **Topciù** ‘tunar’, ‘artilierist’ (III, 833); **top** ‘tun’ în sintagma „**Topà Loază, Război**” (*Loază* ‘o persoană foarte urîță’, ‘monstru’, ‘pocitanie’; ultimul cuvînt, *Război*, este titlul Ministerului de război) (II, 318/5); **Tufeciu** ‘armurier’ < tc. *tüfençi* ‘id.’, ‘pușcaș’ < tc. *tüfenk*, popular *tüfenk* (III, 554/23). **Tulumbache** (și **Tulumbechiu**) ‘furtun’, ‘pompa de incendiu’ < tc. *tulumba* < it. *Tromba*; *tumbeléchi*, -elic ‘tobă mică din aramă’ < tc. *tümbeleki*, -ek < pers. tc. *tumbac* (III, 554/9; III, 836); **Tumurluc** ‘butuc de prins picioarele deținuților’ < tc. *Tumuruc* ‘buștean’, ‘butuc’; **Turlacu** ‘amețit’, ‘mahmur’, ‘cam beat’ < *Turlac* ‘nume al găgăuților din sudul Basarabiei’; cf. tc. *torlak* ‘tînăr stricat sau prost’; ‘care nu vorbește curat nici sîrbește, nici bulgărește’, ‘fanfaron’, în contextual următor: „*Nici turc, nici turlac / Ia un fleac*” (III, 554/37).

2.3.17. U. Uluc ‘jgheab’ < tc. *oluk*, *uluk* ‘id.’; ngr. *αυλακι* ‘canal’ (III, 555); **Urdubiloaia**, cf. *urdubelea* < tc. *urdu* ‘tabără’ + *belea*, ‘belea care tăbărăște din senin’, ‘pe neașteptate’; ‘cu tărăboi’ cf. mold. *hurduz-burduz* ‘id.’.

2.3.18. Z. Zaimis < tc. *zaim* (< arab.) ‘Posesorul unei moșii militare cu venit de 2000 lei pe an’ (III, 556/34); **Zambil** < tc. (< arab) *sünbül* ‘iacint’ și var. *Zambila*, cu suf. -eanu, *Zambileanu*; cu suf. -oiu, *Zambiloiu* (556/36); **Zavrac** la interne; **zaveră** ‘răscoala grecilor la 1821 contra turcilor’; *Zavergiu* < *Zavera* +suf. -giu > *Zavragiu* (II, 311/27); **Zavrac-pașà** ‘deputat turc’ (II, 309/11); **Zăuc-aga** (II, 319/1); **Zefliu**, -ie ‘vesel, -ă’, ‘glumeț, -eață’ < tc. *zevкли* (II, 556/30); **Zevzecia** ‘zevzec’, ‘nătărău’,

‘găgăuță’, ‘neghiob’; ngr. ζευακι, alb *zefk*, bg. *zevzek* (III, 241/13); *Zurba* ‘răscoală’, ‘rebeliune’ < tc. *zorba* ‘rebel’ și var.: *Zurbacu* (III, 556/31); *Zurbacolu* (III, 556/31).

Elemente de origine medio- și neogrecă.

2.4.0. Numele proprii de origine grecească sînt destul de numeroase în scrierile lui I.L. Caragiale, reflectînd o stare lingvistică specifică operei scriitorului studiat, alături de mulțimea de ocurențe de origine orientală (turcească sau arăbească), din capitolul precedent. Vom prezenta, în ordine alfabetică, un număr de exemple ale căror etimologii îndeplinesc condițiile științifice cerute de cercetarea diacronică, istorică, a materialului selectat pentru discuții. Unele repetiții sînt inevitabile.

2.4.1. A. Acrivița (antroponimic feminin) are ca etimon vgr. ακριβη, -η, -εα ‘juste’, ‘précis’, ‘rigoureux’; ‘parfaits’, ‘diligent’, ‘soigneux’; ngr. ακριβαα ‘drag’; apare în contexte ca: **Acrivițo!** (voc.) (III, 160/29); **Acrivița** (III, 159/39); *Acrivița Ianuloaia* (III, 172/30-31); și derivatul cu suf. *-escu*, *Acrivescu* (III, 833). **Aglae** ‘una din cele 3 grații, alături de *Thalia* și *Eufrosina*’ < gr. αγλαα ‘strălucit’, în sintagme ca **Aglae Ghica**, secolul al XVIII-lea; *Aglae Poppesco* (II, 66/12); **Aguridă** > nume comun pentru ‘viță de vie sălbatică’ < mgr. αζγουριαδα < αζαγωρο ‘verde’; alb., bg. *agur* ‘id.’; și derivatul *Agurizoia* (III, 545/5; III, 834). „*Avestița aripa Satani*” (III, 296/37). **Areti**, în sintagma *Areti Ionescu*, profesoară (var. *Areta*) < ngr. ζΑρετηα ‘virtute’; **Arghir** în contextul „*-Cocoane Arghir, cocoane, ~*” < gr. ζΑργυρο (II, 395/23); **Arghiriță** < *arghir* ‘argint’ + suf. *-iță* (I, 408); *Aristi*, în sintagma *Aristi Poppesco* < gr. ζΑριστιαων < αζαρισρο ‘cel mai bun’; cf. și gr. modernă ζΑριστεα ‘id.’ (II, 67/18); **Artorosidi** conține radicalul grecesc αζαρτο ‘pîine’; vb. αζρτοσιτεαω, ω~, viit. -ησω ‘se nourrir de pain’; ηφ αζρτοσιτια ‘action de se nourrir de pain’ (III, 833); **Atropos** ‘numele unei parce; grație macabră’, < gr. οφ ✓Ατροπο ‘una din cele trei parce’ (IV, 67/3).

2.4.2. B. Babacu ‘tată’ (var. *Babaică* ‘id.’) < ngr. μπαμπακα (III, 835).

2.4.3. C. Calaică (var. *calacan*) ‘sulfat de fier, verzui la culoare’ < mgr. καλαχαα; cf. srb. *kalakan* (III, 557/19; III, 834); **Calamari** 1. ‘gen de cefalopode comestibile’ < ngr. καλαμααρι, cf. it. *calamaio*, sp. *calamar*; vsl. *kalamari* (III, 835); 2. ‘călimară’ < ngr. καλαμααρι ‘cutiuță cu condeie, penițe; călimară de cerneală’ (vgr. ‘trestie’); **Calapăr** (= *calonfir* ‘plantă aromatică cu flori galbene’) < vgr. καλουφυαλλι, καλοαφυλλον, cf. tc., alb *karanfil*, bg. *kalofer*, srb. *kaloper*, ‘rus. *kalufer*’ (III, 837); **Calapod** ‘picior de lemn, la cizmărie’ < ngr. καλαποβδι; vgr. καλαπου~, alb. *kalimpodhjë* (III, 837); **Calévra** ‘pantofi țărănești’ < ngr. καλεαβρα (III, 835; III, 546/20; καλεαβρι, 835); **Califurnache** < ngr. καλοα ‘frumos’; +suf. *-ache*; **Calihronidi** – **Colihroni** < ngr.

καλλιχροοῦ ‘d’une belle couleur’; (ἡφ χροῦα, -αῦ) ‘couleur’ (III, 547/23); **Caliopa** ‘Femeia **Caliopa**, republicană română’ < gr. ἡφ καλλιοῦατη, ἡῦ ‘cu ochi frumoși’; *Caliope* ‘une des neuf Muses’ < adj. καλοῦαῦ + οἰαῦ ‘ochi’ (II, 380/5); ‘muza poeziei epice și a elocutenței’ (IV, 25 7-8); **Calipige** „*Notă: Venera vulgară*” (III, 483/10); **Caliroe** ‘nas frumos’, ‘persoană de basm cu nas frumos, mic și cîrn, fată de împărat’, în context: „*Bătrîna care ținea pe Caliroe de mînă, zise tînărului*” (III, 346/27; III, 349/1-2, 11); **Călțun** ‘ciorap’ < ngr. καλτσουαῦ < it. *calzoni* și var. *călțunel*, **călțunaș** (III, 546/36; III, 546/30); **Carachefal** < καα + κεαφαλοῦ ‘un pește mic, marin’ (III, 547/11). **Cațavencu**, în sintagma *Nae Cațavencu*; cf. **cațaón**, -oancă (ironic) < gr. κατσι ‘șezi’ sau κατσι καλαα ‘șezi bine’, ‘astîmpără-te’ (auzit de români adesea în vorbirea grecilor); vezi și DELR, s.v. *cața*, interj. (la Bogrea, din καατσα ‘capră’); vb. *a cățăóni* ‘a greciza’ (I, 100) + terminația -eică din *scurteică*; *cațaveică* ‘haină femeiască blănită purtată de țărănci’ < ucr. *kacaveika*, rus. *kacevéika* (I, 100); **Chirchidopol** < chir- ‘domn’ < ngr. κυαρ(ιουῦ); cf. vsl. *kyru* < gr. κυαρ(ιουῦ + *idopolu* (III, 833; III, 546/4); var. **Chirchirizopol** (III, 546/6), var. **Chirchiroiu** (III, 833); **Clepsidi** (= clepsidră) ‘ceasornic de apă’ < vgr. κλεψυαδρα ; (III, 30); **Clios** ‘muza istoriei’ (IV, 25/5); **Clotho** ‘una dintre *parce*’ (κλωαθω); **Cocioabă** (și cu metateză *cobace*) ‘cotineață’; probabil ngr. γκουτσουαπα; srb. *kíča* ‘casă’ (III, 836); **Coconari** ‘arbore conifer, ornamental, cu semințele comestibile, cu gust de alone’ (Vezi V. Arvinte, *Caragiale, Norm.*, p. 304) < ngr. κουκουνααρι (III, 517/8); var. cu metateză: *Cocoranu* (III, 547/8); **Comisul**, în sintagma *Comisul Stacan* < mgr. κοαμιῦ ‘comes’, lat. *comes* ‘contе’.

2.4.4. D. Damocles, în contextul „*Să iau o halbă drept sabia lui Damocles*”; personajul este confident al tiranului Siracuzei, Dionisie cel Bătrîn (sec. al IV-lea î.d. Hr.); la un ospăț, a atîrnat deasupra capului lui Damocle o sabie mare, care simboliza pericolele permanente care amenință o prosperitate aparentă; fericirea tiranilor este fragilă (IV, 52/36); **Danaos**, în contextul: „*Un supliciu analog cu al fetelor lui Danaos*”; „*Personage mythologique, roi d’Egypte, puis d’Argos, père des Danaïdes*”; *Danaïdes*; „*Danaïde, nom de 50 filles de Danaos, qui la nuit de leurs noces, tuèrent toutes leur époux, à l’exception d’entre elles, Hypermnestre. Elles furent condamnées, dans le Tartare, à remplir d’eau un tonneau sans fond*”; adj. *Danaos*, -a, -on are sensul ‘grecesc’ (II, 293/6-7); **Dîrmon** ‘sită cu găuri mari pentru cernut semințe’, ‘ciur’ < ngr. δερμοαῦ ‘sită’, ‘ciur’; bg. *durmon* (III, 548/22).

2.4.5. E. Elefteria, în sintagma *Maica Elefteria* < gr. εαλευθεριοῦ ‘liberal’, ‘generos’ (III, 121/7); *Sfîntul Elefterie* (II, 314/6); *Elefteriu Poppescu* (III, 122/26); **Eufimia** în sintagma *Coana Efimița* < gr. ευαφεμια ‘vorba bună’, ‘laudă’ (I, p.80); **Eliade** < gr. *Elie*, influențat de

gr.-lat. *Hellias* + suf. gr. *-ade* (DOR, p. 79) (IV, 103/5); **Erato** ‘una din cele nouă Muze, aceea a poeziei lirice și mai ales erotice’ < gr. ἠὲρ εἰρατοῦ și εἰραρωτῆ ‘amour’; ‘désir’, ‘envie’; vb. εἰραρω ‘aimer d’amour’, ‘être amoureux de’; ‘aimer tendrement’; în contextul: *Vino, adorato, / Fericirea arat-o... Scapă-mă, Erato!* (III, 452/17-19); **Eufrosina** ‘una din cele trei grații’ (IV, 66/34); **Eutrepe** ‘desfătătoarea’, ‘muza muzicii’ (IV, 25/6; IV, 67/27); Hesiod ‘poet grec’ (a trăit în secolul al VIII-lea î.d.Hr.) (IV, 24/16); **Eurydice** ‘soția lui Orfeu; nume de femeie’; ‘blonda lui Euridice’ (IV, 67/31).

2.4.6. F. Fantasoglu, cf. ngr. φαντασμα > *fantasmă* + suf. *oğlu* ‘fiu’, ‘fecior’; cf. și φαντασισια fr. *fantaisie*; **Faunul** ‘un rege străvechi în Latium, care i-a învățat pe romani agricultura’; *Faunii* erau niște zei cîmpenești păroși și cu picioare de țap; în contextul „*Vai! Faunul, răpus de Eros, a murit!*” (III, 483/16); Terminația gr. *-(r)opol(u)* se întâlnește în determinate ca **Firfiropol** (III, 599/22); **Fonfopolu** < *fonf* ‘care nu poate vorbi’; ‘prost’, ‘idiot’ (III, 549/22).

2.4.7. G. Gaftea în *Ion Gaftea* < gr. ζΑγαθη < ‘bun, -ă’ și var. *Gaftea* (III, 834); **Genadie**, în contextul „*Pus aici să supravegheze mișcările mitropolitului Ghenadie*”; < gr. γενναδιο ‘nobil’ (III, 355/36); **Guvidi** ‘nume de pește’ < ngr. γουβιαδι (III, 833).

2.4.8. H. Haralambie, în contextul: „*Dascălul Haralambie i-a tras băiețelului o feștilă și două palme*” < ngr. χαραλαμπητῆ (II, 266/18).

2.4.9. K. Kir Ianulea < ngr. κυρρ, κυρριοτῆ ‘titlu dat altădată boierilor și mitropoliților’ (III, **Sf. Karkaleki**, patronul gazetarilor români (II, 545/5).

2.4.10. L. Lachesis ‘una din Parce’ < ngr. ἠὲρ Λαχαισειτῆ, -εωτῆ ‘grație macabră’ (IV, 67/3); **Laocoon** ‘preot al lui Neptun la Troia’ (IV, 104/19); **Lefter**, nume ironic, cu sensul ‘fără bani’, în contextul „*Leftere... nu știi nimica!*” < ngr. εἰλευθεροτῆ ‘liber’; cf. alb. *ljeftër* id., bg. *levter* ‘celibatar’ (III, 114/12); „*Madam Lefter Popescu*” (III, 117/20); **Sf. Elefterie**, în contextul „*Tache pantofarul de la Sf. Lefterie*” (I, 20/23-24); **D. Al. Lingopolu**, deputat; prima silabă este în legătură cu vb. *a linge* și cu subst. **lingău**, iar *-opolu* este terminația unor subst. cu sensul ‘fiu’; cf. **Firfiropol**, *Fonfopolu*.

2.4.11. M. Manga ‘copil ulițarnic’ < ngr. μαγνγα; vb. μαγνερασαι ‘a umbla haimana’; μαγγοσιαδι = *mangosit*, -ă, ‘păcătos’, ‘ticălos’ (III, 551/13); **Marghiol** ‘șiret’, ‘ștregar’; **Marghioala**; **Marghiloman** < ngr. μαργιοαλοτῆ; it. *mariolo*; tc. *mariol*; **Melpomena**, în contextul „*Un templu al Melpomenei*” ‘muza tragediei și a poeziei lirice’ (I, 396/18); **Melete** ‘una dintre muze (gîndirea)’ (IV, 24/3); **Menelaos** ‘rege la Sparta, fiul lui Atreu, fratele lui Agamemnon, soțul Elenei, răpită apoi de Paris’ (III, 486/14); **Messalina** ‘soție a împăratului Claudius, vestită prin desfrîul ei, pe care soțul o condamnă la moarte’ (III, 453/14); **Minotaurus**, ‘fiul

Pasifaei cu un taur, monstru pe jumătate om, pe jumătate taur’ (vezi G. Guțu, *Dicț. lat.-rom.* s.v.); **Mistopólos** < gr. μῆστοποῶλοσ, μυστιποῶλοσ, -ov ‘qui cél èbre des mystères’ ‘ou une fête; célèbre par des fêtes, religieux, solennel’; μιστιποῶλοσ ηῶμερα ‘jour de fête’ (III, 835); **Mithridates** ‘nume de regi ai Pontului; cel mai important: **Mithridates Eupator** (121-61 î.e.n.)’ (III, 83/15); **Mistopolu** < gr. μυστοποῶλοσ; μυστιποῶλοσ ‘qui cél èbre des mystères’, ‘religieux’; οῶ μυσστησ ‘initié’, ‘celui qui initie aux mysteres + πολεω, ‘tourner’, ‘faire tourner’ (III, 833); **Panait Mistopolu, comersant, Tîrgul Y...**; **Mneme** (Memorie) ‘muză, una din cele trei muze’; **Mnemosinei**, în contextul: „*Ele erau fiicele lui Zeus și ale Mnemosinei, zeița Memoriei*” (IV, 24/18); **Morfeu** ‘zeul somnului la greci: Μορφευησ; **Morphée**, dieu des songes’ (II, 149/12).

2.4.12. N. Nemrod, în „Un mare vînător, un Nemrod”; „*Notă: rege legendar al Chaldeeii, vestit vînător fără pereche*” (I, 418/17).

2.4.13. O. Orest, în contextul „*Inseparabilii Orest și Pilad*” (II, 326/3). „**Orpheus**, fiul muzei Caliope cu Apollo sau Oeagrus, vestit cîntăreț mitic din liră, soț al Euridiceii” (IV, 67/29).

2.4.14. P. Sf. Pafnutie, în „*Mănăstirea Sf. Pafnutie*” episcop al Tebaidei, prăznuit la 25 sept., a luptat contra arianismului la Sinodul de la Nicea (325) și la cel de la Tir (335); **Panait Mistopolu**; cf. gr. παααγιωατησ < παααγια ‘preasfînt’; **Pandoliu** < *pandolii, pandalii* ‘criză nervoasă’, ‘năbădăi’, ‘hachițe’, ‘toane’, ‘capriciii’; cf. ngr. πααντ ς οῶλα ‘îl apucă toate alea’, ‘il est dans tous ses états’ (III, 833); **Pandopulos** (III, 553/4); **Pantazi** < gr. πανταζησ ‘nume cu sens echivalent cu vsl. *dabiživ*’, ‘să trăiască’, echivalent cu rom. *Trăilă* și cu gr. ναα ξηασησ ‘să trăiești’ (DOR, 342; 429); (III, 834); **Pantelie Bîrzescu**, în contextul: *Fiica sf.-sale părintele lui stavroforul ~ ~* (II, 238/21); **Papacostea** < gr. οῶ πααπα ‘tată’ (III, 834); **Papadinopolu** < gr. οῶ πααπα + ~ *dinopolu* (III, 557/24); **Papadinó** (III, 557/23); **Păpădie** ‘plantă cu frunzele amărui, care se mănîncă uneori ca salată’ < vrom. *papădie* < gr. οῶ πααπωδησ ‘pufos’ < gr. οῶ πααπωσ ‘puf la semințe’ (III, 836) (etim. propusă de V. Arvinte, S.T.L. Ex., p.37); **Papadopolina, -nei; Bismarck** ‘cîine (mare)’, ‘dulău’, în contextul *Bismarck al ofițerului Papadopolinei* (II, 220/2; II, 220/32-33); **Papaiani** „*arnăut domnesc la pensie*” (II, 266/14-15). **Papasoglu** „*Notă: Dimitrie Papasoglu (1811-1893), istoric al Bucureștilor*” (III, 113/39); **Parigoriu, -orie**, în *Doamna Parigoriu; Madam Parigoridi; Costică Parigoridi* < gr. παρηγορια ‘alinare’, ‘consolare’; alb. *parigori* ‘id.’; **Pavugadi** ‘notele muzicii psaltice, ortodoxe’; ‘gama bisericească ortodoxă’: [*Pa, vu, ga, di, che, zo, ni, pa*]; și fragmente din această gamă: *Cavugadi; Cecilia Pavugadi, pianista* (III, 549/5); *Merge... la d. Pavugadi* (IV; 478/2); **Peruzeanu, Alexandru** < ngr. περουζεασ; tc. *piruze* (I, 495/13); **Phobos Apollon**, ‘zeul soarelui’, ‘Soarele’: *Un templu al lui*

dintre Nereide' (II, 299/3); **Tîmpitopol(e)** 'O sucursală a Pechingului' (II, 291/7); **Toroipan** 'ciomag', 'măciucă', 'bîtă' și var. **toropală** < ngr. τοη ροαπαλον, cu aglutinarea articolului τοη, cu suf. -an > *toroipan* 'cu ghiotura', 'cu grămada', după gr. μεα τοη παρααπανω 'cu ghiotura'; *Urania* 'muza astronomiei' (IV, 25/8).

2.4.17. V. Verigopolu < *verigă* (?) + -opolu (III, 555/35); **Vlangopolu** (III, 833; III, 555/31); **Vlasidi** < *vlase* + gr. -idi (III, 833) .

2.4.18. Z. Zaharidi, în „*Madam ~*” (II, 202/17); **Zaharidina** (II, 202/17); **Zefir** 'boare', 'briză' < ngr. ζεαφυροα, fr. *Zéphyre*, în **Zefir Piscopesco** (III, 550/22); **Zoe Trahanache** (I, 100).

Bibliografie selectivă:

CARAGIALE, I.L., *Opere*. Ediție critică de Al. Rosetti, Șerban Cioculescu, Liviu Călin, I. *Teatru*, București, ESPLA, 1959; II. *Momente, schițe, notițe critice*, 1960; III. *Nuvele, povestiri, amintiri, versuri, parodii, varia*, 1962; IV. *Publicistică*, EPL, 1965.

ARVINTE, V., *Die Deutschen Entlehnungen in den rumänischen Mundarten*, Akademie Verlag, Berlin, 1971.

ARVINTE, V. *Normele limbii literare în opera lui I. Creangă*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2002

ARVINTE, V., *Normele limbii literare în opera lui I.L. Caragiale*, Iași, Editura Demiurg, 2007.

ARVINTE, V., *Studiu lingvistic asupra cărții a doua (Ieșirea), din Biblia de la București (1688), în comparație cu ms. 45 și ms. 4389, în Monumenta Linguae Dacoromanorum. II. Exodus*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1991.

DELR = Alexandru CIORĂNESCU, *Dicționarul etimologic al limbii române*, București, Editura Saeculum I.O., 2001.

DOR = A. CONSTANTINESCU, *Dicționar onomastic românesc*, București, EA, 1963.

DTRO = *Dicționarul toponimic al României. Oltenia*, I-IV, Craiova, Editura Universitaria, 1993-2003 (sub redacția: Prof. univ. dr. Gheorghe BOLOCAN).

GUȚU, G., *Dicționar latin-român*, București, 1983.

SCRIBAN, A., *Dicționarul limbii românești*, București, 1939.

TÁMAS, L., *Etimologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im rumänischen*, Budapest, 1966.